H
8
S7

Statsvetenskaplig tidskrift
för politik - statistik -
ekonomi

UNIVERSITY OF TORONTO

Statsvetenskaplig Tidskrift

för

Politik — Statistik — Ekonomi

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO

utgifven af

C. A. Reuterskiöld
Oscar Alin, Hugo Blomberg, Pontus E. Fahlbeck

Pris för hel årgång, bestående af tre häften: 6 kr.

Första årgången omfattar profnumret 1897 samt tre häften 1898

UPPSALA
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
(I DISTRIBUTION)

Prenumeration

kan ske,

helst i December 1897,

antingen genom rekvisition å posten,

eller genom anmälan i bokhandel,

eller genom afsändande af medföljande brefkort, frankeradt.

Anmälan.

Då härmed första häftet af Statsvetenskaplig Tidskrift utsändes, anser sig redaktionen böra med några ord angifva tidskriftens allmänna grundsatser och ståndpunkt.

Tidskriften har till uppgift att behandla statsrättsliga och öfver hufvud statsvetenskapliga ämnen af mera aktuell och varaktig betydelse så för vetenskapsmannen som för den enskilde intresserade medborgaren; den kommer att särskildt ägna uppmärksamhet åt svenska, men äfven att sysselsätta sig med allmänt samhälleliga frågor af olika slag. Rent polemiska artiklar i dagens frågor, äfvensom genmälen å litteraturanmälningar införas i regel icke.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *anmälningar* af nyare statsvetenskaplig litteratur. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då redan från olika håll bidrag utlofvats

eller eljest för framtiden ställts i utsikt, såsom af prof. J. Ask, doc. S. Clason, doc. B. H. Dahlberg, prof. D. Davidson, e. o. aktuarien I. Flodström, doc. C. Hallendorff, prof. grefve G. K. Hamilton, prof. R. Hermanson (Finland), doc. R. Kjellén, lektor J. F. Nyström, prof. L. Stavenow, aktuarien G. Sundbärg, bankofullmäktigen lektor R. Törnebladh, doc. O. Varenius, jur. kand. T. Åström, kammarrättsrådet J. Östberg m. fl.

Tidskriften redigeras af utgifvarne, proff. O. Alin, H. Blomberg, P. Fahlbeck samt doc. C. A. Reuterskiöld, af hvilka den sistnämnde handlägger alla löpande ärenden. Därjämte har redaktionen till prejudikatafdelningen lyckats erhålla löften om fast medverkan af kammarrättsrådet O. Bodin, kanslirådet D. Ekelund, e. o. aktuarien I. Flodström, öfverdirektören grefve H. Hamilton, byråchefen A. Hammarström, expeditionschefen C. F. Holmquist och kammarrådet G. Thulin.

Tidskriften utkommer med 3 häften om året, i Februari, Maj och Oktober, och skall omfatta omkring 12 ark. Prenumerationspriset måste tills vidare bestämmas till 6 kr. per årgång och c:a 60 öre per ark vid lösnummerköp. Författare erhålla 25 särtryck af sina resp. uppsatser. Alla meddelanden till tidskriften torde sändas under adress: »Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Uppsala».

Uppsala i November 1897.

Redaktionen.

Hans Järtas koncept till regeringsformen.

Meddeladt af

Professor **Oscar Alin.**

Bland den betydliga del af Hans Järtas litterära kvarlåtenskap, som år 1895 af underlöjtnanten Fredrik Järta och fru Maria Hammarskjöld, född Järta, donerades till Uppsala universitets bibliotek, finnes den handling, som här nedan återgifves, innesluten i ett omslag, hvarå med blyerts af Hans Järtas son, hofrättsrådet Fredrik Järta, är skrifvet: "H. Järtas koncept till 1809 års regeringsform". Den är helt och hållet — möjligen med undantag af ett eller annat uttryck — af Hans Järtas hand och innehåller koncept till samtliga regeringsformens paragrafer med undantag af de 15 första — de blad, hvarå dessa affattats, äro förkomna — och af den 75:te, 77:de och 78:de, hvilka torde hafva blifvit affattade senare än de öfriga.

Att det s. k. Håkanssonska förslaget till regeringsform i väsentlig mån legat till grund för det förslag, som utarbetades inom konstitutionsutskottet, är förut kändt*. Förhållandet intygas af konceptet med dess många ändringar, af hvilka en del här meddelas. Det angifves ock

* Detta förslag är i 1872 års årgång af NAUMANN's Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning, sidd. 257—268, 340—351 tryckt efter ett exemplar, som enligt utgifvarens upplysning är försedt med Hans Järtas sigill. I riksarkivet förvaras ett exemplar, som torde hafva tillhört friherre L. A. Mannerheim och i Uppsala universitets bibliotek ett, hvilket tillhört assessor J. G. Gahn. I alla dessa exemplar finnas ändringar och anmärkningar, delvis af Järtas hand. — Jämte detta förslag meddelas af NAUMANN trenne afdelningar af den af Järta författade uppsats, »efter hvilken» inom konstitutionsutskottet »författningen diskuterades» (FORSSELL, Järtas skrifter, I: XXXI). Denna uppsats, som »innehöll en systematisk anordning af de konstitutionella frågor, som borde genom författningen lösas» (L. DE GEER, Minne öfver Hans Järta, sid. 23), utgjordes af fem afdelningar, nämligen utom dem, som rörde »Styrande Magten», »Lagstiftande Magten», och »DomareMagten», af en rörande »Magten att beskatta» och en om »Controll». Den skall i sin helhet meddelas i ett följande häfte af denna tidskrift.

af Hans Järta själf i följande meddelande om det arbete, hvarur detta koncept och därpå regeringsformen i sin slutliga affattning framgick*:

"En fiendtlig rysk här", yttrar han, "stod på Aland. Danska och norska härar hotade rikets södra och västra gränser. Hela continentens beherskare eller buse var ännu Sveriges fiende. Under detta förhållande och medan svenska folket endast ägde en provisorisk styrelse yrkades på Riddarhuset den satsen, at alla lagars kraft hade i följd af regementsförändringen uphört. Det var då af yttersta behof at snart erhålla en stadgad regering, och såsom vilkor derför en Regeringsform. Förslaget til den, som Riksens Ständer enhälligt gillade och fastställde, blef ock upgjordt och justeradt inom fjorton dagar ifrån den, då Constitutions Utskottet första gången sammanträdde. Ingen af Utskottets ledamöter eller dess secreterare hade förut haft anledning at ordna ens något utkast til detta, utan deras önskan och förväntan, dem updragna arbete, och den enda ledningen dervid var et icke antagligt förslag, som en embetsman, hvilken derom blifvit af Hertigen Regenten betrodd, hade i hemligt samråd med några få andra högre embetsmän författat. Dagligen under tio til tolf timar fortdrefvos Utskottets öfverläggningar, och blott den återstående delen af dygnet hade secreteraren at använda til redactionen af de beslutade §§, hvilka merendels den följande dagen justerades."

Det förslag, som under sådana omständigheter af Hans Järta affattades, var, så vidt det finnes bevaradt, af följande lydelse:

* Detta meddelande finnes i en uppsats om regeringsformen, som författats 1832 och hvaraf konceptet till första arket förvaras i Upsala universitets bibliotek.

§. Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra; vrångvisa och orätt hindra och förbjuda; ingen förderfva eller förderfva låta til lif, ära personlig frihet och wälfärd utan han lagligen förvunnen och dömd är och ingen afhända eller afhända låta något gods löst eller fast utan ransakning och Dom i den ordning Sveriges Lag och laga stadgar föreskrifva; låtande Konungen enhwar blifva dömd af den domstol, hwarunder han rätteligen hörer och lyder.

§. Konungens domsrätt skall updragas Tolf lagkunnige Män, Sex frälse och Sex ofrälse, hvilke fullgjort hwad Författningarne föreskrifva dem, som uti Domare Embeten må nyttjas, samt i* sådana värf ådagalagt insigt, erfarenhet och redlighet. De kallas JustitiæRåd och utgöra Konungens högsta Domstol.

* Ursprungligen: »uti».

§. Denna högsta domstol tilkommer det äfven at uptaga och afgöra alla ansökningar at Konungen må bryta Dom åter som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid som försuten är. —

§. Inkomma til Konungen ifrån Domstolar och Embetsmän förfrågningar om Lagens rätta mening i sådana fall, som til Domares åtgärd höra, äge ock Högste Domstolen at de sålunda sökta förklaringar* gifva.

* I marginalen stå här de öfverkorsade orden: »öfver Lagen».

§. Uti fredstider skola de mål, hvilke från Krigsdomstolarne dragas under Konungens pröfning, uti Högsta Domstolen företagas och afgöras. Tvänne militäre Ledamöter af StatsRådet, hvilka Konungen härtil utser och förordnar, böra sådana mål i Högsta Domstolen öfwerwara och deröfwer rösta; dock må Domarenas antal icke öfverstiga åtta.

Under Krig förhålles härmed efter Krigsarticlarna. —

§. Konungen äger twänne röster i de mål, hwilkas föredragning och afgörande han behagar uti Högsta Domstolen öfverwara. Alla Frågor om förklaringar öfver Lagen skola hos Konungen anmälas och Dess röster deruti inhämtas och beräknas, änskönt[1] han icke i Högsta Domstolens öfverläggningar derom deltagit[2].

[1] Framför detta ord stå de öfverkorsade orden: »ehvad Han».

[2] Ursprungligen synes denna §:s affattning hafva varit följande:

»Konungen äger uti Högste Domstolen 2:ne röster uti de mål, hwilkas föredragning han behagar uti Domstolen öfverwara, och, då meningarne äro lika, votum decisivum.

Frågor om förklaringar öfver Lagen skola hos Konungen alltid anmälas och Dess röster deruti inhämtas och beräknas.» Dock bör anmärkas, att orden »alltid» och »inhämtas och» äro skrifna ofvan raden.

Uti Högsta domstolen kunna ringare mål pröfvas och afgöras af fem Ledamöter, så ock af fyra, der alla fyra äro om slutet ense. Öfwer vigtigare saker skola minst Sju döma. — Ej må flere än åtta Ledamöter, fyra frälse och fyra ofrälse Män, på en gång Tjenstgörande wara. I alla mål[1] skola minst 2 frälse och 2 ofrälse vara närvarande.[2]

[1] De följande orden (»minst — — närvarande») äro möjligen skrifna af en annan hand än Järtas.

[2] Härpå följer öfverkorsadt: »Uti den Beredning af Justitiæ mål, som kallas Konungens Nedre Justitiæ Revision, före den äldste RevisionsSecreteraren ordet, och deltage de öfrige RevisionsSecreterarne såsom hittils öfligt varit, eller

Uti Konungens Nedre Justitiæ Revision före den äldste RevisionsSecreteraren ordet. Der».

§. Alla Högsta Domstolens Beslut utfärdas i Konungens namn och med Dess höga underskrift eller under Dess Secret.*

* Denna § är skrifven i marginalen.

§. Uti Konungens Nedre Justitiæ Revision, der den äldste Revis:s Secreteraren före ordet, skola Justitiæ målen til föredragning i Högsta Domstolen beredas*.

* Ursprungligen har denna §:s affattning varit denna: »Uti Konungens Nedre Justitiæ Revision skola Justitiæ målen til föredragning i Högsta Domstolen beredas. Den äldste RevisionsSecreteraren före der ordet.»

§. Konungen äger at i brottmål göra nåd, mildra lifsstraff samt återgifva ära och til Kronan förwerkadt[1] gods; dock må[2] öfver ansökningar derom Högsta Domstolen höras och Konungen sina beslut[3] uti Statsrådet fatta. — På den brottslige skall[4] sedermera ankomma om han vill emottaga den nåd Konungen honom förunnat[5] eller häldre underga det straff, hwartil han blifvit dömd.

[1] Orden: »til Kronan förwerkadt» äro skrifna ofvan raden.

[2] Ordet »skall» är såsom alternativ senare tillskrifvet öfver ordet »må».

[3] I stället för »sina beslut» har ursprungligen stått: »besluten».

[4] Ordet »må» är såsom alternativ senare tillskrifvet öfver ordet »skall.»

[5] Ursprungligen har stått: »den nåd honom blifvit förunnad».

§. Då Justitiæärender i StatsRådet föredragas, skola Justitiæ StatsMinistern, minst 2:ne StatsRåd och twänne af Högsta Domstolens Ledamöter samt Justitiæ Cantzlern dem öfverwara, med den skyldighet at til Protocollet sig yttra[1], som StatsRådets Ledamöter uti § i allmänhet[2] är föreskrifven.

[1] Ursprungligen: »at sig deröfver yttra».

[2] Orden: »i allmänhet» äro skrifna ofvan raden.

§. Til Justitiæ Cantzler må Konungen nämna en lagfaren skick-

lig och owäldig Man, som i Domare Värf[1] varit nyttjad. Honom, såsom Konungens högsta Ombudsman, åligger förnämligast at föra, eller genom de under honom ställde Fiscaler låta föra Konungens talan i mål, som röra allmän säkerhet och Kronans rätt; samt at, å Konungens vägnar, hafva tilsyn öfver rättvisans handhafwande, och i sådan egenskap beifra fel, som af Domare och Embetsmän begangna blifva[2].

[1] Ursprungligen har stått: »Domare Embeten».

[2] Ursprungliga lydelsen synes hafva varit: »och beifra brott och fel, begångna af Domare och Embetsmän».

§. Konungen äger at i Statsrådet utnämna och befordra infödde Svenske Män til alla de Embeten och Tjenster innom Riket[1] högre och lägre, hvilke äro af den egenskap at Konungen fullmakter derå utfärdar; dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, der sådana hittils ägt rum. Konungen fäste wid alla befordringar afseende[2] endast på de Sökandes förtjenst och skicklighet men icke på deras börd[3]. Til StatsMinistrar StatsRåd, Justitiæ Råd, StatsSecreterare samt alle andre inhemske[4] Civile Embetsmän och Domare må sådana Män endast nämnas, som äro af den rena Evangeliska läran.

[1] Orden: »innom Riket» stå i marginalen.

[2] Ursprungligen: »fäste derwid afseende».

[3] Ursprungligen: »endast på förtjenst och skicklighet men icke på börd».

[4] Ordet »inhemske» är senare tillskrifvet ofvan raden.

§. Til ÄrkeBiskop och Biskopar, med hwilkas val förhålles efter förra vanligheten, utnämne Konungen en af de Tre, som föreslagne blifvit.

§. Konungen äger at, på sätt förut öfligt varit, bortgifva Regala Pastorat. De så kallade Consistoriella Gäll vare vid deras valrätt bibehållne.

§. Städernes Borgerskap atnjute framgent den rättighet de hittils innehaft, at välja til förslag på Borgmästare, da Konungen utnämne en af de Tre, som föreslagne blifvit. På lika sätt förhålles med Rådmäns och MagistratsSecreterareSysslorne i Stockholm.

§. Sändebud hos främmande Makter och Tjenstemän vid Beskickningarne utnämne Konungen i StatsMinisterns för Utrikes ärenderna och HofCantzlerns närwaro.

§. Enär sådana Sysslor hvartil förslag blifvit uprättade, skola af Konungen bortgifvas, böra StatsRådets Ledamöter yttra sig öfver de Sökandes skicklighet och förtjenster. Äge de äfven rätt at emot Konungens utnämningar til andra Tjenster och Embeten underdåniga påminnelser göra*.

* Ursprungligen: »at emot Konungens nådiga utnämnande til andra Tjenster och Embeten göra nödiga påminnelser.»

De uti denna Regeringsform bestämde nya Embeten, StatsMinistrarnes StatsRådens och Justitiæ Rådens, skola upföras i Rikets Stat och må icke af någon, tillika med andra Embeten, beklädas[1]. De twänne Stats Ministrarne innehafva Rikets högsta värdigheter; StatsRåden lika rang[2] med Generaler och Justitiæ Råden med GeneralLieutenanter[3]. —

[1] Ursprungligen: »innehafvas».
[2] Ordet »anseende» är såsom alternativ tillskrifvet ofvan detta ord.
[3] Ursprungligen har sista punkten lydt: »Statsministrarne innehafva Rikets högsta värdigheter; StatsRåden och Justitiæ Råden lika rang med GeneralLieutenanter.»

§. StatsMinistern för Utrikes Ärenderna, StatsRåden, Presidenterne i Collegierne, ÖfverStåthållaren UnderStåthållaren och PolitieMästaren i HufvudStaden, HofCantzleren, Justitiæ Cantzleren, StatsSecreterarne[1], Landshöfdingar och Ståthållare i Landet, Fältmarskalkar[2] Generaler och Amiraler af alla grader GeneralAdjutanter ÖfverAdjutanter Adjutanter, Commendanter uti Fästningarne CapitaineLieutenanter och Officerare vid LifDrabanterne alla Öfverstar för Regementerne SecundCheferne för GardesReg:ne til häst och fot samt ÖfversteLieutenanterne vid LifRegements Brigaden, Cheferne för Artillerie Fortifications Fältmätnings och Sjömätningsväsendet, Ministrar och Sändebud til främmande makter, samt de Embets och Tjenstemän, som uti Konungens Cabinet för Utrikes brefväxlingen och vid Beskickningarne nyttjas, innehafva Förtroende Sysslor[3], hwarifrån Konungen må dem entlediga, när han pröfwar Rikets tjenst det fordra[4]. Konungen kunngöre dock sådana beslut i StatsRådet, hvars Ledamöter vare berättigade at deremot göra underdåniga föreställningar, om de finna sig dertil skjäl äga.

[1] Ursprungligen: »Statssecreterarne, Justitiæ Cantzleren, HofCantzleren».
[2] Detta ord står i marginalen.
[3] Ursprungligen: »Förtroende Tjenster».
[4] Ursprungligen: »kan dem afsätta, när honom godt synes».

§. De som beklåda Domare Embeten, så högre som lägre[1] samt alle andre Embets och Tjenstemän, än de i föregående § nämnde, kunna icke utan laga ransakning och dom ifrån sina innehafvande Sysslor af Konungen[2] afsättas ej heller utan egen ansökning derifrån til andra Tjenster befordras eller flyttas.

[1] Orden: »så högre som lägre» stå ofvan raden, senare tillskrifna.
[2] Orden: »af Konungen» stå ofvan raden, senare tillskrifna.

§. Konungen äger at[1] uphöja til adeligt stånd och värde dem, som genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom, erfarenhet och nitiska

tjenster giort sig af Konung och Rike väl[2] förtjente. Konungen må med Grefligt och Friherrligt Stånd benåda dem, som genom stora och utmärkta förtjenster dertil värdige anses. Ej må Adelskap eller Greflig och Friherrlig värdighet, som härefter förlänas, tillfalla flere än den, som adlad eller uphöjd blifvit, samt efter honom den äldste af ätten led ifrån led[3].

[1] Efter detta ord står ofvan raden öfverkorsadt: »i StatsRådet».

[2] Ordet »synnerligen» står såsom alternativ tillskrifvet nedanför ordet »väl».

[3] I marginalen stå vid början af sista punkten orden *Konungens rätt.*

§. Alla ifrån Konungen utgående Expeditioner och befallningar, utom i Commandomål, skola, för at blifva gällande, contrasigneras af den föredragande, som vare ansvarig at de instämma med i behörig ordning förda Protocoll. Skulle den föredragande finna något Konungens beslut vara stridande mot denna Regeringsform[1] göre han i StatsRådet deremot föreställning[2]. Yrkar Konungen ändock at et sadant beslut skall utfärdas, vare det då den föredragandes rättighet och plikt at sin contrasignation dera vägra, samt nedlägge han i följd deraf[3] sit embete, hwilket han icke må återtaga förr än Riksens Ständer hans förhållande pröfvat och gillat. Emedlertid vare han vid — — sin lön[4] bibehållen.

[1] Ursprungligen: »uppenbarligen lagstridigt».

[2] Ursprungligen har stått: »föreställningar», och har den följande punkten börjat så: »Förblifva de utan verkan, och yrkar Konungen at».

[3] Ursprungligen har stått: »tillika»; detta ord har sedan ersatts med »dervid» och detta slutligen med »i följd deraf».

[4] Ursprungligen: »vid — — af sin lön».

§. Vill Konungen utrikes resa företaga, meddele han StatsRådet in pleno denna[1] sin föresats och inhämte dess tankar deröfver på sätt § omtalar. Beslutar Konungen derefter sadan resa och den verkställer, befatte sig icke med Rikets styrelse eller utöfvande af den Konungsliga makten under dess utrikes vistande utan före ofvannämnde StatsRåd[2] under sådan Kon:s frånwaro Regeringen i Hans namn med all den rätt som denna Regeringsform Konungen tillägger; dock må ej StatsRådet nagonsin adeligt namn och wärdighet förläna eller til Grefveligt och Friherrligt stånd uphöja eller Riddare värdighet utdela; äfvensom alla lediga Sysslor endast tils vidare kunna förwaltas af dem, som StatsRådet dertil förordnar. Huru förhallas skall derest Konungen längre tid än 12 månader ur[3] Riket blifver, derom varder i § stadgadt.

[1] Föregående redaktion: »StatsRådet, hvaruti samtlige StatsSecreterarne och Hof-Cantzlern då skola säte äga, denna».

[2] Ofvan raden står, öfverkorsadt, före detta ord ordet »talrika», och efter detsamma, likaledes öfverkorsadt, uttrycket »in pleno».

[3] Ursprungligen: »utom».

§. Blifver Konung*

* Här följer ett tomrum på hälften af andra och hela tredje sidan af arket. I marginalen står vid den började paragrafen: Videsis. 1720 års Reg:s form 16 §.

Konung vare myndig då han 21 år fyllt. Dör Konung innan Thronföljaren denna alder upnatt, föres styrelsen af StatsRådet med Konungslig makt och myndighet i Konungens namn til dess Riksens Ständer sammankomma, ställande sig StatsRådet denna Regeringsform til ovilkorlig efterlefnad.

§. Skulle den olycka tima at hela Konungahuset innom hvilket arfsrätten til Riket räknas på manliga sidan utginge, då förvalte äfven StatsRådet Regeringen med Konunglig makt och myndighet till dess Riksens Ständer hinna sammankomma.

Uti alla de fall, hvarom föregående fyra §§ handla skola samtelige StatsSecreterarne* i StatsRådet vara närwarande och rösta.

* Härpå följa de öfverkorsade orden: »och HofCantzleren».

§. Är Konungen gången i fält förordne Han* fyra af StatsRådets Ledamöter och ibland dem Justitiæ StatsMin:n at jämnte den föredragande StatsSecreteraren föra Regeringen i de mål Konungen föreskrifver. —

* Ursprungligen: »äge han at förordna».

§. Ingen Prins af det Konungliga huset, det vare sig KronPrins Arffurste eller Furste må gifta sig, utan Konungens wetskap och samtycke. Sker det ändock hafve han förwerkat arfsrätt til Riket både för sig barn och efterkommande. —

§. Hwarken Svea Rikes KronPrins och Arffurste eller Prinsar af det Konungliga huset skola hafva något Lifgeding, eller Civilt ämbete[1], dock kunna efter gammalt bruk titlar af Hertigdömen och Furstendömen dem tilläggas utan rättighet til de Landskap hvilkas namn de bära.[2]

[1] Ursprungligen: »Lifgeding eller GeneralGouvernement».

[2] Härpå följa de senare tillskrifna, öfverkorsade, orden: »äfvensom Militäre Ämb».

Landet skall förblifva[1] indeladt i Höfdingedömen under den vanliga Landtregeringen; ingen GeneralGouverneur innom Riket må hädanefter förordnas[2]. —

[1] Ursprungligen: »skall hädanefter som hittills vara».

[2] Denna paragraf är skrifven på en särskild lapp och försedd med anvisning att den skall införas här.

Rikets HofRätter och alle andre Domstolar skola efter Lag och laga stadgar döma; Rikets Collegier LandtRegeringen[1] tillika med alla andra Werk samt högre och lägre Embetsmän skola förwalta de dem åliggande

Sysslor och värf efter Instructioner Reglementen och Föreskrifter, som redan gifne äro eller framdeles kunna gifvas; lyda Konungens bud och befallningar och räcka hwarandra handen til fullgörande deraf och af hvad rikets tjenst fordrar; blifvande de Konungen i laga ordning answarige om något af dem eftersättes underlåtes och försummas eller olagligen behandlas[2].

[1] Ursprungligen: »Rikets Hofrätter, Collegier Landtregeringen».

[2] Den följande — fjärde — sidan af arket är blank.

Konungens Hof står under Dess enskilda styrelse kunnande Han häruti ändra rätta och förordna som honom godt synes. Til alla Beställningar vid Sit hof må Konungen efter välbehag Tjenstemän tilsätta och derifrån afsätta*.

* Denna paragraf är skrifven på ett särskildt blad.

Riksens Ständer skola i kraft af denna grundlag sammankomma enär fem år ifrån den sist hållna Riksdagens slut förflutit. Uti hwarje Riksdags beslut skola Riks:s Ständer* bestämma dagen då de til följe häraf åter sammanträda. Konungen ware obetaget at dem derförinnan kalla.

* Ursprungligen: »skola de sjelfve».

§. Riksdagarne skola hållas uti Rikets HufvudStad, utom i[1] de fall, då fiendens framträngande eller pest eller andra lika[2] vigtiga hinder göra det omöjligt eller för Riksens Ständer frihet och säkerhet[3] vådligt. Konungen utsätte då i samråd med
en annan ort der Riksens Ständer böra samlas och kalle dem dit til den tid de sjelfve förut bestämt.

[1] Orden: »utom i» äro skrifna ofvan raden.

[2] Detta ord är senare tillskrifvet ofvan raden.

[3] Orden: »för Riksens Ständer» äro skrifna ofvan raden. Sedan synes till dem hafva fogats ordet »frihet» och sedermera till detta de i marginalen skrifna orden »och säkerhet».

§. I de fall då Konungen sammankallar Riksens Ständer fastställe Han tiden til Riksdagens begynnelse efter 30:de och inom 50:de dagen ifrån den, då kallelsen blifvit uti HufvudStadens kyrkor kunngjord.

§. Landtmarskalk och Talemän för Ständen, samt Secreterare för BondeStåndet utnämne Konungen. —*

* Här följer i manuskriptet ett tomrum, upptagande ungefär hälften af arkets andra sida.

§. Riksens Ständer välje genast sedan Riksdagen blifvit öpnad de Utskott, hvilka skola ärenderna bereda. Sådana vid hvarje Riksdag nödiga Utskott äro: Et *ConstitutionsUtskott,* at uptaga, och til R:s St:r afgifva

yttranden öfwer frågor rörande förändringar i grundlagarna; samt at . . . . . :[1] et *Statz Utskott* at granska och för R:s St:r upgifva Statswerkets och Riksg:dsverkets tilstånd, förwaltning och behof[2]; et *Bevillnings Utskott* at föreslå Bevillningens fördelning et *Banco Utskott*, at öfverse Bankens styrelse och tilstånd samt föreskrifter om Banco förwaltningen gifva[3]; et *Lag Utskott* at utarbeta förslag til Civil- och Criminal-[4] Lagarnas förbättring, samt et allmänt *Beswärs eller Economiskt Utskott* at anmärka brister i de allmänna hushållningsanstalterna och förändringar deruti tilstyrka[5].

[1] Ursprungligen: »Et *Constitutions Utsskott*, at fullkomna grundlagarne».

[2] Ursprungligen: »at granska Statswerkets tilstånd och behof: samt RiksgäldsContorets förwaltning;».

[3] Orden: »samt föreskrifter om Banco förwaltningen gifva» äro skrifna ofvan raden.

[4] Orden: »Civil- och Criminal-» äro skrifna ofvan raden.

[5] Vid detta ord är i marginalen, såsom det vill synas med en annan hand än Järtas, skrifvet: »föreslå?»

Äskar Konungen af Riksens Ständer et särskildt Utskott, at med honom öfverlägga om ärender, hvilka icke til andra Utskotts befattning höra, och Han pröfvar böra hemliga hållas, utwälje Riksens Ständer et sådant[1]; dock äge det icke makt att fatta beslut, utan endast at till Konungen afgifwa yttranden[2] öfwer de mål, Konungen detsamma meddelar.

[1] Föregående redaktion: »öfverlägga om ärender, som hemliga hållas böra, må Riksens Ständer et sådant välja».

[2] Ursprungligen: »at meddela yttranden».

§. Ej må Riksens Ständer, i Konungens öfverwaro, öfver något ämne besluta. Andre Riksens Ständers Utskott, än det i föregående § omnämnde, kunna icke[1] inför Konungen några öfverläggningar hålla[2].

[1] Ändradt från: »äge icke at».

[2] Ursprungligen var denna paragraf salunda affattad: »Ej må Riksens Ständer, i Konungens öfverwaro, besluta öfver ämnen, hvilka icke förut til öfverläggning i Ständen förevarit. Uti andra R:s St:s Utskott, än det i föregående § omnämnda, äge Kon:n icke makt at öfwerläggningarna biwista».

Allmänna frågor, som uti Riksens Ständers Plena väckas må ej til et omedelbarligt afgörande der uptagas, utan skola öfverlämnas til behörigt Utskott, som äge at dem utreda och deröfver sig yttra. — Utskottens förslag skola först i Ståndens Plena framställas til antagande eller förkastande, utan förändringar eller tilsatser. Göras derwid i Ståndens Plena sådana anmärkningar, som hindra antagandet, erhålle Utskottet del af dessa anmärkningar[1], för at derefter förslagen ytterligare granska och jämka. När et salunda beredt förslag[2] til Ständen återkommer då äge de makt at detsamma oförändradt eller med förändringar antaga eller ock aldeles förkasta[3]. —

[1] Ursprungligen: »Göras dervid i Standens Plena anmärkningar, erhalle Utskotten deraf del».

[2] Ursprungligen: »När et förslag derefter».

[3] Härmed slutar första sidan af ett ark. De öfriga tre sidorna äro blanka.

§. Svenska Folkets urgamla rätt at Sig beskatta utöfvas af Riksens Ständer allena wid allmän Riksdag.

§. Vid hwarje Riksdag låte Konungen upvisa Statswerkets tilstånd, i alla dess delar til inkomster utgifter fordringar och skulder, för det Stats Utskott som Riksens Ständer utwälja*.

* Ändradt från: »för det Utskott, som Riksens Ständer utwälja at kunnskap härom taga».

§. Efter Rikets och Statswerkets tilstånd och behof låte Konungen til Utskottets öfverläggning framställa hvad Staten kan tarfva utöfwer de ordinarie inkomster och hvilka behof igenom bewillningar böra fyllas*.

* Ändradt från: »Efter Statens sig visande tilstånd, Rikets omständigheter, ställning och behof, framställe Konungen til Utskottets öfverläggning hvad Staten kan tarfva utöfwer de ordinarie inkomster och hvilka behof igenom särskilda tilskott eller bewillningar böra fyllas».

§. Under dessa sednare beräknas Sjö och Landt Tull samt accis afgifterna, Postmedlen, Chartæ Sigillatæ afgiften, HusbehofsBränneri medlen[1] samt hwad Riksens Ständer dessutom särskildt hvarje Riksdag såsom Bevillning sig åtaga[2]. — Ej må några allmänna afgifter, af hvad namn och beskaffenhet som hälst, utan Riksens Ständers samtycke kunna förhöjas, Stora SjöTullen a inkommande och utgaende spannemål allena undantagen. Ej heller må Konungen Statens inkomster förpakta eller til vinning för Sig och Kronan nagra Monopolier fastställa[3].

[1] Mellan orden »HusbehofsBränneri» och »medlen» står det öfverkorsade ordet: »arrende».

[2] Härpå följa de öfverkorsade orden: »och fastställa».

[3] Ändradt från: »Ej heller må Konungen til vinning för sig och Kronan några Monopolier fastställa; eller Statens inkomster förpakta».

§. Alla afgifter som Riksens Ständer under de i föregående § nämda Titlar beviljat skola utga i Fem ar, räknade ifrån och med det årets början, som infaller efter det, da Bevillningen fastställd blifvit. — Warda Rik:s.Str derförinnan af Konungen sammankallade uphöre Bevillningen hvartil alla ofvannämnde afgifter räknas* med det årets utgång, då en Sådan Riksdag börjar. —

* Satsen: »hvartil alla ofvannämnde afgifter räknas» är skrifven ofvan raden.

Sedan Statswerkets behof blifvit af StatsUtskottet upgifna och af Riksens Ständer pröfvade, tilkommer det Riksens Ständer at en deremot

svarande Bevillning Sig åtaga, samt at tillika fastställa, huru särskilda Summor deraf skola til särskilda ändamål användas, och dessa Summor* under bestämda HufvudTitlar uti RiksStaten anslå. —

* Härpå följa de öfverkorsade orden: »til vissa».

Dessutom böra för oförsedda händelser twänne särskilda tilräckliga Summor afsättas och anslås, den ena at vara tilgänglig när Konungen til Rikets försvar eller andra högst vigtiga och angelägna ändamål, sedan hela* StatsRådets tankar deröfver blifvit inhämtade, finner den wara oundvikeligen nödig; den andra, at ur Riksens Ständers Bank vid infallande Krig af Konungen lyftas, sedan Han StatsRådet in pleno hört och Riksens Ständer sammankallat. — Riksens Ständers förseglade anordning å sistnämnde Summa må ej förr brytas eller af Deras Fullmäktige i Banken antagas, än sedan Riksdagskallelsen blifvit i HufvudStadens kyrkor vederbörligen kunngjord.

* Detta ord är skrifvet ofvan raden.

Så väl Rikets Ordinarie Statsmedel och inkomster som hvad, på sätt omförmäldt är[1], under namn af Extra ordinarie utlagor eller Bevillningar til Statswerket af Riksens Ständer anslås, vare under Konungens disposition at til de af R:s Ständer[2] pröfvade behof och efter den uprättade[3] Staten anordnas. —

[1] Ursprungligen: »blifvit».
[2] Orden »af R:s Ständer» äro tillskrifna ofvan raden.
[3] Ursprungligen: »anordnade».

Dessa medel må icke annorlunda användas, än som fastställdt blifvit; varande StatsRådets Ledamöter ansvarige om De lata* afvikelse derifrån äga rum, utan at til Protocollet föreställning deremot göra, samt anföra hwad Riksens Ständer i denna del förordnat.

* Ursprungligen: »Statsrådet ansvarigt om Det utan föreställning låter».

Riksens Ständers Riksg:dsContor förblifver, såsom hittils under Riksens Ständers Styrelse[1] inseende och förwaltning; och då[2] Riksens Ständer åtagit sig answar för den Rikets gäld Contoret ombesörjer; Så komma R:s Ständer sedan StatsUtskottet öfver Contorets tilstånd och behof sig utlåtit, at genom en särskild Bevillning tilskjuta de medel, som til betalande af denna Gäld til ränta och Capital oumbärlige finnas, sa at Rikets Credit varder bibehallen och wårdad. —

[1] I marginalen står vid detta ord: del[eatur].
[2] Ursprungligen: »då», i stället för hvilket ord satts »emedan», hvilket åter blifvit ersatt med »då».

De til Riksg:dsWerket hörande och dit anslagne medel må icke under någon förewändning eller med hvad vilkor som hälst derifran ryckas eller användas til andra behof* än dem R:s St:r bestämt. Alt förordnande som deremot strider vare kraftlöst.

* Andradt från: »skola under ingen förewändning eller med hvad vilkor som hälst kunna derifrån ryckas eller til andra behof användas».

§. Upstå antingen hos R:s St:rs Plena gemensamt eller uti något af RiksStånden betänkligheter at antaga hvad StatsUtskottet tilstyrkt uti det som rörer antingen Statens reglerande, eller Bevillningens derefter lämpade hela belopp, eller hvad til RiksGäldsContorets utgifter och inkomster hörer eller grunderna för RiksgäldsContorets Styrelse och Förwaltning; då böra de skjäl anföras på hwilka sådana betänkligheter sig stödja, samt meddelas StatsUtsk:t som derefter tage ärendet under ytterligare öfvervägande. Anser StatsUtskottet sig icke kunna afvika ifrån[1] dess redan afgifne yttrande, eller instämma uti R:s St:rs eller et särskilt Ståndş tankar, utnämne då Utskottet Deputerade, som uti det eller de Stånd, der betänkligheter upkommit företräda och närmare uplysa förhållandet.

Förblifver något Stånd ändock vid den mening, det förut fattat, afgöres saken efter tre Ståndş[2] beslut. Stadna twå Stand emot twå; då skall StatsUtskottet förökas med så många Ledamöter, utaf RiksStånden i vanlig ordning valde, at de blifva Trettio af hvarje Stånd. -- Sedan en af detta särskilda[3] Utskotts samteliga Ledamöter blifvit utlottad, röste de öfrige samfällt, och icke efter Stånd, med slutna sedlar[4] til ovilkorligt antagande[5] eller förkastande af hvad StatsUtskottet tilstyrkt, blott i de frågor, hwarom RiksStånden warit af skiljaktiga Tankar[6]; kommande de fleste sålunda röstandes mening at gälla såsom[7] Riksens Ständers Beslut.

[1] Ursprungligen: »förändra».
[2] Ursprungligen: »de fleste Ståndens».
[3] Detta ord är skrifvet ofvan raden.
[4] Ursprungligen: skride de öfrige til omröstning med slutna sedlar».
[5] Ursprungligen: »til bifall».
[6] Orden: »blott — — — — — Tankar» äro tillskrifna i marginalen. Den är ändrad från: »såvidt derom skiljaktighet emellan RiksStånden upstått».
[7] Ursprungligen: »kommande de flestes mening at utgöra».

§. Då Summan, som genom Bevillning[1] utgöras bör blifvit af Riksens Ständer bestämd,[2] skola de uttryckligen updraga[3] åt deras valda Bevillnings-Utskott at författa förslag til berörde Summas fördelande och utgörande, at upgifva grunderna dertil, och at utreda sätten huru desamma

böra i hwarje särskildt fall tillämpas;[4] hvilket allt BevillningsUtskottet skall Riksens Ständer Plena underställa. —

[1] Ursprungligen: »genom särskilt tilskott eller Bewillning».
[2] Ursprungligen: »på anförde sätt bestämd».
[3] Ursprungligen: »skola Riksens Ständer öfverlämna».
[4] Ursprungligen: »til särskilda fall lämpas».

§.[1] Yppar sig[2] skiljaktighet emellan flera af[3] RiksStånden om dessa grunder, sätten af deras tillämpning och Bevillningens fördelning til utgörande, eller skulle[4], hwad icke väntas bör, något RiksStånd allena[5] söka undandraga sig det deltagande uti den fastställda[6] Bevillnings Summan, som BevillningsUtskottet,[7] föreslagit; då skall hvarje RiksStånd, som ändring uti BevillningsUtskottets förslag åstundar,[8] meddela de öfriga sina skjäl dertil samt upgifva det sätt, på hvilket en sådan ändring, utan rubbande af ändamålet, må kunna vinnas. Häröfver höres BevillningsUtskottet, hvarefter Riksens Ständer skola til afgörande företaga den eller de frågor, om hvilka skiljaktighet dem emellan uppstått. Bifalla Tre Stånd hvad emot BevillningsUtskottets förslag i en eller annan del anmärkt blifvit, varde förslaget i dessa delar förkastadt. — Afslå Tre Stand hvad et särskildt Stånd härutinnan yrkat, men detta ändock vid sin mening förblifver, eller stadna twä stånd emot twå, då skall saken öfverlämnas til afgörande, på det sätt § föreskrifver, åt Stats Utskottet[9], förökadt til et sådant antal af Ledamöter, som der bestämmes. — Bifalla detta Utskotts fleste Ledamöter BevillningsUtskottets förslag i en eller flere af de delar, hvaruti Riksens Ständer icke förut detsamma enhälligt antagit, blifve detta förslag härutinnan med all kraft af Riksens Ständers Beslut gällande; förkasta de detsamma i någon sådan del, da[10], äfvensom när det af 3:ne RiksStånd blifver förkastadt, skall det åligga BevillningsUtskottet at föreslå en annan fördelning[11], eller andra grunder och sätt för utgörandet blott af[12] den andel i Bevillningssumman[13], hvaruppå den förkastade delen i Utskottets förra förslag har afseende. —

[1] Vid början af denna paragraf står inom parentes: »cfr 22 §», en hänvisning, som tydligen afser § 22 i andra afdelningen af det *Hakanssonska förslaget*.
[2] Härpå följa de öfverkorsade orden: »emot förmodan».
[3] Orden »flera af» äro skrifna ofvan raden.
[4] Härpå följa de öfverkorsade orden »emot» — »hwad icke väntas bör» — »emot förmodan».
[5] Ordet »allena» är skrifvet ofvan raden.
[6] Orden »den fastställda» äro skrifna ofvan raden.
[7] Härpå följa de öfverkorsade orden: »efter mogen öfverläggning på Samvete».

[8] Föregående redaktion: »då skola RiksStånden, eller det Stånd som allena är af skiljaktig mening».

[9] Ändradt från: »af det särskilda Utskottet».

[10] Ursprungligen: »Bifalla detta Utskotts fleste Ledamöter BevillningsUtskottets förslag, blifve det med all kraft af Riksens Ständers beslut gällande; förkasta de detsamma, då».

[11] Härpå följa de öfverkorsade orden: »af Bevillningssumman», — »af den andel i Bevillningssumman, hvarom».

[12] Orden »blott af» äro i stället för »af» senare tillskrifna i marginalen.

[13] På detta ord hafva först följt orden: »hwarom Riksens Ständer» — »som i fråga warit».

§. Riksens Ständers Bank förblifver hädanefter[1], som den hittils varit under Riks:s Ständers egen garantie och wård, så at den ostörd må förvaltas af de Fullmäktige som hvarje Stand dertil förordnar[2] efter de ordningar Stadgar och Reglementen, hvilka redan gjorda äro, eller vidare af Riksens Ständer göras kunna; ägande Riks:s Ständer allena rätt at genom Banken utgifwa sedlar, som för mynt i Riket må erkännas.

[1] Detta ord är skrifvet ofvan raden.

[2] Orden: »af de Fullmäktige, som hvarje Stånd dertil förordnar» äro senare tillskrifna ofvan raden.

= (B:co utskott)? 24 § proj:t)* —

* Hänvisningen afser 24 §:en i *Hakanssonska förslaget.*

§. Inga nya pålagor, utskrifningar af Folk, der de sistnämnde icke redan stadgade äro,[1] eller af penningar och waror må utan Riksens Ständers fria vilja och Samtycke, i den ordning förut nämndt är påbjudas, upbäras eller fordras[2].

[1] Härpå följa de öfverkorsade orden: »eller af Riksens Ständer gemensamt med Konungen stadgade blifva».

[2] Härpå följer detta stycke, öfverkorsadt: »Blifver Riket med härsmakt angripet, då äger Konungen at til Rikets fredande och försvar» (ursprungligen: »taga de mått och steg, som Rikets fredande och försvar») »anwända de medel, som efter § til Konungen för et sådant fall anordnade äro».

Konungen äge ej makt at fordra någon annan gärd til utförande af et upkommet Krig, än det sammanskott af födande waror som uti en Landsort kan blifva erforderligt til Krigsfolks underhållande under deras tåg eller marche när de ställen[1], der detta tåg sker, icke förmå Troupperne med nödigt uppehälle förse. — Denna gärd skall dock genast med penningar af Statsmedlen[2] de lefvererande betalas efter de fastställda markegångspris och med förhöjning deruti til hälften af[3] deras belopp. Den må icke äskas för Troupper som å någon ort blifva förlagde, eller under Krigsrörelser nyttjas, då Troupperne böra utur dertil samlade Magaziner eller förråd med deras behof varda försedde. —

[1] Detta ord är understruket och i marginalen står: »särskildte orter?».
[2] Orden: »af Statsmedlen» äro tillskrifna ofvan raden.
[3] Såsom alternativ är ofvan detta ord skrifvet: »öfver».

§. Utan R:s Ständers samtycke kan Konungen icke Lån[1] in eller utrikes göra,[2] eller Riket med ny gäld belasta.

[1] Härpå följa de öfverkorsade orden: »för Staten».
[2] Härpå följa de öfverkorsade orden: »och sålmedelst».

§. Ingen förändring i Rikets mynt til skrot och korn, det vare sig til förhöjning eller afslag, må äga rum utan R:s St:s bifall: Kon:s rättighet at låta[1] slå mynt dock[2] oförkränkt.

[1] Detta ord är skrifvet ofvan raden.
[2] Detta ord är skrifvet ofvan raden.

§. Krigsmakten til häst och fot, så väl som Båtsmanshållet af rotering och indelning förblifver vid de med Landet och Städerna upprättade Contracter och indelningsverk, hvilka til deras hufvudgrunder skola orubbade wara intil dess Konungen och Riksens Ständer[1] finna nödigt någon ändring deruti samfällt[2] at göra, kunnande ingen ny eller tilökad rotering utan genom Konungs och Ständers sammanstämmande beslut tilkomma[3].

[1] Ursprungligen: »Konung och Ständer».
[2] Detta ord står i marginalen.
[3] Denna paragraf slutar öfverst på första sidan af ett för öfrigt oskrifvet blad.

Denna Regeringsform samt Rikets öfriga Grundlagar kunna icke ändras eller uphäfvas, utan igenom Konungens och alla RiksStåndens sammanstämmande beslut. Ej må frågor derom uti Ståndens Plena väckas, utan anmäles de hos Rik:s Ständers vid hwarje Riksdag valda Constitutions Utskott. Detta Utskott, hvars plikt det wara skall at Grundlagarna granska, äge[1] rätt at hos Riksens Ständer föreslå de ändringar deruti som det anser högst[2] nödiga eller nyttiga och möjliga at verkställa. Riksens Ständer må icke a den Riksdag, då Utskottet någon sådan ändring föreslår, utan först å den nästföljande derom besluta. Blifva då alla Riks-Ståndén om ändringen ense, öfverlämne De förslaget derom til Konungen, igenom deras Talemän, med begäran at Konungen ville Sit bifall dertil gifva. Konungen inhämte hela StatsRådets tankar deröfver, tage sedan Sit Beslut, och meddele[3] Riksens Ständer, å RiksSalen, Sit samtycke, eller ock de orsaker för hvilka han icke samtycker, til deras åstundan.

Will Konungen hos R:s St:r föreslå någon ändring i Grundlagarna, höre Han StatsRådet och öfverlämne sedan Sin proposition, jämnte Stats Rådets tankar deröfver, til Riksens Ständer som genast, utan at om denna proposition förut öfverlägga, updrage ConstitutionsUtskottet at Sit utla-

tande derom til Rik:s St:r afgifva. Tilstyrker Utskottet hvad Konungen föreslagit, hvile frågan til nästa Riksdag, då R:s St:r skola Sit beslut derom fatta. Afstyrker Utskottet Kon:s proposition, då må R:s St:r genast kunna antingen denna proposition afslå eller ock afgöra at de vilja öfver densamma å nästföljande Riksdag besluta; gällande, i detta fall, om Två Stånd stadna emot Två, deras mening som beslutet upskutit. Men icke må under någon förewändning, R:s St:r förr än a nästa Riksdag propositionen til bifall uptaga. Samtycka då alla RiksStånden til Konungens förslag begäre de dag at på RiksSalen få R:s Ständers bifall[1] dertil afgifva. Antaga icke RiksStånden samfällt Konungens proposition, vare den afslagen, och aflämne Riksens Ständer Sit afslag, med skjälen dertil skrifteligen til Konungen genom deras Talemän.

Hvad til ändring och förbättring af Grundlagarna uti nu föreskrifven ordning Riksens Ständer enhälligt beslutat och Konungen gillat, eller Konungen föreslagit och Riksens Ständer enhälligt antagit, äge kraft af Grundlag.

[1] Härpå följa de öfverkorsade orden: », utom Konungen, allena».
[2] Detta ord är tillskrifvet ofvan raden.
[3] Här följer det öfverkorsade ordet »det».
[4] Ursprungligen: »afgifva R:s Ständers samtycke».

§. Ej må någon för framtiden gällande Förklaring af Grundlagarna stadgas utan pa det sätt som enligt föregående § vid ändringar uti dem iakttagas bör. — Efter deras ordalydelse skola de i hvarje särskildt* fall tillämpas.

* Föregående redaktion: »i alla särskilda».

§. Har ConstitutionsUtskottet icke funnit skjäl at gilla och til R:s St:rs pröfning öfwerlämna något förslag til förändring eller förklaring af Grundlagarne, som Utskottet af en Riksdagsman emottagit, vare Utskottet skyldigt, om förslagets Författare det yrkar, at meddela Honom Sit yttrande deröfver, med tilstånd at detsamma jämnte Förslaget genom tryck allmänt göra, då han för det sistnämndas innehåll själf ma lagligen ansvara *.

* Upprämningen till denna § är skrifven i marginalen med angifvande att den skall hafva sin plats näst efter den här före stående. Den slutliga redaktionen är skrifven pa en särskild lapp, med hänvisning till nämnda plats.

§. Såsom Grundlagar skola anses: denna RegeringsForm, samt den RiksdagsOrdning den SuccessionsOrdning och den Förordning om en allmän Tryckfrihet, hwilka, i öfwerensstämmelse med de grundsatser som

i denna Reg:sform bestämmas, Riksens Ständer och Konungen gemensamt vid denna Riksdag komma at fastställa*.

* Ursprungligen: »hwilka Riksens Ständer komma att fastställa», hvarpå följa dessa öfverkorsade ord: »äfvensom alla Författningar, hwilka, under uttrycklig benämning af Grundlagar framdeles».

Tryckfrihet är Svenska Folkets rättighet. Med tryckfrihet förstås rättigheten at, utan i förväg lagda hinder, af trycket utgifva skrifter, hvilka befordra allmän uplysning utan at störa allmänt lugn. Hvad icke emot det senare strider skall under något förbud ej vara begripet. Alla Handlingar och Protocoll i hwad mål som hälst, utom de Protocoll som i Stats Rådet hallas, må genom trycket utgifvas*.

* Denna paragraf är skrifven på en särskild lös lapp som ligger vid den sida, hvarå här näst före stående § slutar och näst följande paragraf står, men är icke försedd med hänvisning till den plats, där den skall insättas.

§. Riksens Ständer äga gemensamt med Konungen makt at stifta allmän civil- och criminal-Lag[1], och at sådan förut stiftad[2] Lag förändra och uphäfva. Ej må Konungen utan Riksens Ständers samtycke, och icke Ständerne utan Konungens nagon ny Lag göra eller gammal afskaffa[3].

[1] Ändradt från: »allmän borgerlig och brottmålsLag». — I marginalen står vid ordet »allmän»: »(twistemåls och brottmålsLag)».

[2] Orden: »förut stiftad» äro skrifna ofvan raden.

[3] Att denna § varit föremål för olika formuleringsförsök synes tydligt af manuskriptet, där den föregås af två, till innehållet dock med densamma lika, öfverkorsade stycken.

§. Frågor härom må i Ståndens plena kunna väckas och skola sedan LagUtskottet deröfver, efter den ordning § i allmänhet stadgar, blifvit hördt af Riks:s Ständer afgöras. Öfverenskomma Riksens Ständer om någon ny Lag, eller om gammal Lags uphäfvande eller förändring, aflämne de förslag derom genom Talemännen til Konungen, som inhämte StatsRadets och Högsta Domstolens tankar deröfver och, sedan Han sit beslut fattat[1], kalle Riksens Ständer på RiksSalen, at antingen emottaga Dess samtycke til deras åstundan eller afhöra Dess skjäl at det vägra. Finner Konungen godt nagon Lagfraga för Riksens Ständer framställa, äske Han StatsRadets och Högsta Domstolens yttranden deröfver, samt meddele Riks:s Ständer Sin proposition[2] tillika med berörde yttranden[3]. Riksens Ständer infordre LagUtskottets utlatande häröfver, beslute sedan, och öfverlämne Konungen deras Svar, uppå RiksSalen om de bifallit Konungens proposition, och skriftligen genom Talemännen, om de densamma afslagit.

I alla dylika lagfrågor skall Tre Stands mening utgöra Riksens Ständers Beslut. Stadna två Stånd emot Tva, förfaller fragan och förblifve vid det som förut stadgadt varit.

[1] Ursprungligen: »som deröfver inhämte StatsRådets och Högsta Domstolens tankar och, sedan Han sit beslut tagit».

[2] Härpå följa de öfverkorsade orden: »hvarefter dermed förfares som i».

[3] Orden: »tillika med berörde yttranden» äro tillskrifna dels ofvan raden, dels i marginalen.

§. Med förklaring öfver Civil och Criminal Lag[1] förhalles som med sadan Lags stiftande. — De förklaringar som, til swar pa inkomne förfrågningar om Lagens rätta mening[2], Konungen igenom Dess Högsta Domstol emellan Riksdagarna gifver, kunna af Riks:s Ständer ogillas[3], hvarefter de icke längre vare gällande eller af Domstolarne följas och aberopas må[4].

[1] Ursprungligen: »borgerlig och brottmåls Lag.

[2] Ursprungligen: »förstånd».

[3] Ursprungligen: »förkastas», hvilket ord först ändrats till »uphäfvas».

[4] Ursprungligen: »eller efterföljas må».

Uti R:s Ständers Plena må fragor väckas om förändring, förklaring och uphäfvande af Lagar och Författningar som Rikets allmänna hushallning röra, om sadana nya Lagars stiftande samt om grunderna för allmänna Inrättningar af alla slag, hvilka frågor skola til utredning af allmänna Besvärs och Economie Utskottet förwisas. Riksens Ständer äge dock icke makt at i dessa mal annat eller mera besluta[1], än föreställningar och önskningar, at hos Konungen anmälas, och hvara Konungen, sedan StatsRådet deröfver blifvit hördt[2], göre det afseende Han för Riket nyttigt finner. Will Konungen åt Rik:s St:r öfverlämna at gemensamt med Honom något afgöra[3], som Rikets allmänna Styrelse rörer, då förfares dermed pa det sätt som angaende Lagfrågor är stadgadt.

[1] Ursprungligen: »at öfver dessa frågor vidare besluta».

[2] »Sedan Statsrådet deröfver blifvit hördt,» är tillskrifvet i marginalen.

[3] Ursprungligen: »at Rik:s St:rs pröfning och afgörande öfverlämna någon fråga».

Under Riksens Ständers eller deras Utskotts[1] öfverläggningar och pröfning må icke komma frågor om Embets och Tjenstemäns til- och afsättande, Regerings och Domare makternas beslut resolutioner och utslag, enskilde Medborgares eller Corpsers förhållande[2], eller werkställigheten af någon Lag författning eller inrättning i något annat fall eller på annat sätt än denna grundlag bokstafveligen föreskrifver.

[1] Orden: »eller deras Utskotts» äro tillskrifna i marginalen.

[2] Ursprungligen: »förhållanden».

I den händelse § omtalar at Konungen, efter företagen resa, utöfver tolf månader ur Riket blifver sammankalle StatsRådet genom öppet påbud Riksens Ständer til allmän Riksdag och låte kallelsen innom 15 dagar efter berörde tids förlopp uti HufvudStadens kyrkor kunngöra*. Sedan Konungen derom underrättad blifvit, men Han ändock icke til Riket återkommit tage Riks:s Ständer den författning om Rikets Styrelse hvilken de nyttigast finna och omständigheterna fordra.

* Satsen: »och låte — — — — — — kunngöra» är tillskrifven i marginalen.

§. Lag samma vare om en Konungs sjuklighet fortfar af den beskaffenhet at Han längre tid än tolf månader med Regeringsärenderna sig icke befattat*. —

* Ändradt från: »om Konung längre tid än 12 månader varit så sjuk, at han med Regeringsärenderna sig icke befattat.»

§. Då Konung dör och Thronföljaren ännu omyndig är utfärde StatsRådet kallelse, som innom 15 dagar efter Konungens död i HufvudStadens kyrkor skall kunngöras, til Riksens Ständer, hvilka äga at utan afseende på nagot den aflidne Konungens Testamente angående Rikstyrelsen[1] förordna en eller flere[2] Förmyndare, som in til dess Konungen myndig blifver, Regeringen i Dess namn efter denna Grundlag må utöfva[3]. Sedan Konungen aderton år fyllt äge Han at[4] uti StatsRad, Högsta Domstol HofRätter och Collegier inträda, dock utan at i några beslut deltaga.

[1] Orden: »utan — — — Riksstyrelsen» äro senare tillskrifna i marginalen.
[2] Ursprungligen: »den eller de».
[3] Ursprungligen: »i Dess namn utöfvar eller utöfva».
[4] Ursprungligen: »rätt at»; sedan: »makt at».

Inträffar den olyckliga händelse at den gren af det Konungsliga Huset, hvilken arfsrätten til Riket updragen är på manliga sidan utgår kalle StatsRådet innom den i föregående § stadgade tid efter den sista Konungens död Riksens Ständer til allmän Riksdag. Riksens Ständer skola da et nytt Konungahus utkora, med bibehållande af denna Regeringsform*, och förordne huru styrelsen föras må intil dess den Valde Konungen kan densamma emottaga. —

* Härpå följa de öfverkorsade orden: »om ändring hvaruti».

Skulle, emot hwad väntas bör, StatsRådet underlåta at i de fall föregaende §§ (sic!) R:s St:r genast sammankalla[1], da åligge det Riddarehus Directionen DomCapitlen i Riket, Magistraten i HufvudStaden samt Landshöfdingarne i Länen at ofördröjligen[2] genom offentliga[3] kunngörelser härom

underrättelse meddela, på det val til Riksdagsman, der de äga rum, genast må kunna anställas och Riksens Ständer[1] sammankomma, at Deras och Rikets rätt iakttaga och skydda. Sådan Riksdag öpnas a 50:de dagen efter den, då StatsRådet sist bordt kallelse dertil i HufvudStadens kyrkor låta kunngöra.

[1] Ursprungligen: »Statsrådet sin ed och skyldighet så förgåta, at det underlåte at i sådant beklagligt fall R:s St:r genast sammankalla, åligger det».

[2] Detta ord är tillskrifvet i marginalen.

[3] Detta ord är skrifvet ofvan raden.

[4] Härpå följa de öfverkorsade orden: »innom 50:de dagen efter».

§ [1]. Riksens Ständer skola vid hwarje Riksdag förordna en för lagkunnskap och redlighet känd Man at, såsom deras Ombud, efter den Instruction de för honom komma at utfärda[2], hafva tilsyn öfver Lagarnes efterlefnad af Domare och Embetsmän, samt at vid vederbörliga Domstolar i laga ordning tiltala dem, som uti sina Embetens utöfning af wäld mannamån eller annan orsak någon olaglighet bega, eller underlåta[3] at sina embetsplikter behörigen fullgöra. Vare dock han i allo måtto underkastad samma answar och plikt som Allmän Lag och Rättegångsordning för Actores utstaka[4]. —

[1] Denna paragraf börjar ett nytt ark i manuskriptet.

[2] Orden: »efter — — — — — — utfärda,» äro tillskrifna i marginalen.

[3] Ursprungligen: »försumma».

[4] Den sista punkten (»Vare — — — utstaka») är senare tillskrifven.

§. Denne Riksens Ständers Justitiæ Ombudsman väljes af Riksens Ständer genom Electorer til et lika antal af hwarje Stånd nämnde. Sedan ibland dessa Electorer en genom lottning utgått skola de öfrige först medelst slutna sedlar hvar för sig upgifva den man som de finna böra komma under omröstning. Falla derwid rösterna til mer än hälften af de röstande Electorers antal på en Man, vare Han behörigen[1] vald. Äro åter rösterne så delade emellan flere at en sådan full pluralitet för nagon icke äger rum anställes då Votering med slutna sedlar til antagande af den som de flesta rösterna erhållit, eller, om han icke antages, af den som näst efter honom utaf de fleste Electorer blifvit kallad och så vidare. Enär någon af de i denna ordning under omröstning stälde blifvit af Electorernes pluralitet antagen uphöre Valförrättningen och varde han af Riksens Ständer til Embetet förordnad. — Den åt hvilken detta Embete blifvit anförtrodt kan vid påföljande Riksdagar, i den nu föreskrifna ordningen, dertil åter väljas[2].

[1] Detta ord är senare tillskrifvet ofvan raden.

[2] Punkten: »Den — — — — — väljas» är senare tillskrifven.

Electorerne böra på enahanda sätt och vid samma tilfälle välja en man af de egenskaper, som ofvan upnämnde äro [1], at Justitiæ Ombudsmannen efterträda, ifall han innan den nästföljande Riksdagen skulle med döden afgå [2].

[1] Ursprungligen: »en lagkunnig och owäldig man».
[2] Detta stycke (»Electorerne — — — — afgå») är skrifvet på en särskild lapp med hänvisning till den plats, der den här är införd.

§. Riksens Ständers Justitiæ Ombudsman må, när honom nödigt synes, kunna öfverwara Högsta Domstolens, Rikets Allmänna Ärenders Berednings, HofRätternas Collegiernas och alla lägre Domstolars öfverläggningar och beslut, dock utan rättighet at sin mening derwid yttra, samt äga tilgång til alla Domstolars Collegiers och Embetsverks Protocoll och Handlingar. Konungens Embetsmän i allmänhet vare skyldige at lämna Justitiæ Ombudsmannen laglig handräckning, samt alla Fiscaler at, medelst actioners utförande Honom biträda, da han det äskar.

§. Justitiæ Ombudsmannen åligger at, vid Riksdagen, til Riksens Ständer aflämna en allmän redogörelse för sin förwaltning af det honom förtrodda Embetet, samt deruti utreda * Lagskipningens tilstånd i Riket, anmärka Lagarnas och Författningarnas brister och upgifva förslag til deras förbättring. Vare han ock skyldig at emellan Riksdagarna årligen författa et utlatande öfwer dessa ämnen och detsamma genom tryck kunngöra.

* Ursprungligen: »framställa».

§. Skulle den oförmodade händelsen inträffa at antingen hela Konungens Högsta Domstol [1] eller af dess Ledamöter en eller flera funnes hafva af egennytta, vrangwisa eller försumlighet så orätt dömt [2], at derigenom någon, emot tydelig Lag eller sakens utredda och behörigen styrkta förhållande [3] mistat eller kunnat mista lif personlig frihet [4] ära och egendom vare Riksens Ständers Justitiæ Ombudsman pliktig, äfvensom Konungens Justitiæ Cantzler berättigad, at vid den Rikets Domstol som här nedanföre bestämmes den felaktige under tiltal ställa samt til ansvar efter Rikets Lag befordra.

[1] Ursprungligen: »Konungens Högsta Domstol samfällt».
[2] Ursprungligen: »af egennytta eller vrångvisa fält orätt domslut».
[3] Orden: »eller — — — förhållande» äro tillskrifna i marginalen.
[4] Orden: »personlig frihet» äro skrifna ofvan raden.

§. Denna Domstol som RiksRätt kallas skall i sådant fall bestå [1] af Presidenten uti Konungens och Rikets Svea HofRätt, hvilken deruti före

ordet, Presidenterne uti alla i HufvudStaden varande Rikets Collegier, fyra de äldste StatsRåd, Högste Befälhafvaren öfver de i HufvudStaden tjenstgörande Troupper, Högste närwarande Befälhafvaren för den wid HufwudStaden förlagde Eseadern af armeens Flotta, 2:ne de äldsta Råd i Svea HofRätt och det äldsta Råd i hwarje af Rikets Collegier. Då antingen Justitiæ Cantzleren eller Justitiæ Ombudsmannen finner sig befogad at Högsta Domstolen samfällt eller dess Ledamöter särskilt inför RiksRätten tiltala äske Han hos Presidenten i Konungens och Rikets Svea HofRätt såsom RiksRättens Ordförande laglig kallelse å den eller dem som skola tiltalas[2]. Presidenten i HofRätten foge derefter anstalt om RiksRättens sammanträde för at kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla[3]. Skulle, emot förmodan, han detta underlåta eller någon af de öfrige förenämnde Embetsmän undandraga sig at i RiksRätten deltaga, stånde de för en sådan upsåtlig försummelse af deras Embetsplikt til lagligt ansvar. Hafva en eller flere af RiksRättens Ledamöter laga förfall vare Rätten ändock domför om Tolf deruti sitta. Denna Domstol äge, sedan ransakningen fulländad är, och Dom efter Lag fäld, at densamma för öpna dörrar afkunna[4]. Ingen hafve makt at sådan Dom ändra, Konungen dock obetaget at göra nad.

[1] Ursprungligen: »Denna RiksRätt skall bestå».

[2] Härpå följa de öfverkorsade, delvis öfver raden skrifna, orden: »hvilken kallelse Presidenten, vid ansvar såsom för brott emot det af Riks. Stat fastställda regeringssättet, honom icke vägra må».

[3] Ursprungligen: »för at målet i laglig ordning uptaga och behandla».

[4] Härpå följa öfverkorsade ord, bland hvilka dessa: »åliggande det Justitiæ Ombudsmannen at Handlingarne genom trycket kungöra låta».

§ [1]. Vid hwarje Riksdag skola Riksens Ständer välja 12 Ledamöter af hwartdera Ståndet[2] til en Nämd, som äge at döma huruwida Högsta Domstolens samtelige Ledamöter gjort sig förtjente at i deras wigtiga kall bibehållas[3], eller om visse af dem, utan bevisligen begångna fel och[4] brott, likwäl ådragit sig den misstanka för wäld eller oskicklighet at de kunde anses hafva förwerkat det allmänna förtroendet, och borde förthy ifrån utöfningen af Konungens domsrätt skiljas. Denna Nämd träde samma dag den blifvit wald tilsammans. En af samtelige Ledamöterne deruti utlottes först hwarefter de öfrige röste, man för man och icke ståndswis, med slutna sedlar öfver den frågan: Om alle Högste Domstolens Ledamöter äga[5] Riksens Ständers förtroende och böra vid deras Sysslor bibehållas? Beswaras denna fråga enhälligt eller af de fleste röstande med Ja, blifve[6] då Högsta Domstolens samtelige Ledamöter bibehållne. — Besvaras

den åter med Nej, så upgöre hwar och en af Nämnden en sluten Lista på dem af Högsta Domstolens Ledamöter, flere eller färre, som Han anser böra entledigas. De Trenne ibland dessa, som då fått det största antal af röster mot sig, ställes derefter hvar efter annan under en ny omröstning, hvarwid två tredjedelar af rösterna fordras emot den som skall anses vara från Riksens Ständers förtroende utesluten[7]. Blifve han derefter af Konungen, hos hvilken R. St:r anmälan härom skola göra, ifrån Embetet genom nådigt afsked skiljd;[8] dock tillägge Konungen Honom en årlig pension til halfva lönens belopp.

[1] Denna paragraf är skrifven på särskilda blad, af hvilka det första är försedt med anvisning, att den skall insättas på den plats, der den här står.

[2] Ursprungligen: »Riksens Ständer skola vid hwarje Riksdag välja 12 Ledamöter af hwarje Stånd».

[3] Ändradt från: »Högsta Domstolens Ledamöter gjort sig förtjente af det allmänna förtroendet».

[4] Orden: »fel och» äro tillskrifna ofvan raden.

[5] Ursprungligen: »bibehålla».

[6] Ursprungligen: »vare».

[7] Ursprungligen: »fordras för at ifrån förtroendet utesluta».

[8] Härpå följa de öfverkorsade orden: »men bibehålle».

§[1]. Ej må Riksens Ständer[2] inga i nagon särskild[3] pröfning af Högsta Domstolens beslut, eller någon allmän öfverläggning[4] derom[5] uti Nämnden förefalla.

[1] Denna paragraf följer i manuskriptet omedelbart på den här näst före stående.

[2] Härpå följa de öfverkorsade orden: »eller deras Nämnd».

[3] Detta ord är skrifvet ofvan raden.

[4] Ursprungligen: »någon öfverläggning». Ofvan dessa ord står först det öfverkorsade ordet »offentlig» och derefter ordet »allmän».

[5] Detta ord är skrifvet ofvan raden.

§[1]. Riksens Ständers ConstitutionsUtskott äge at äska de Protocoll som uti StatsRadet blifvit förde, utom dem som anga Ministeriella ärender och Commandomål[2], af hvilka endast det som rörer allmänt kända och af Utskottet upgifna[3] händelser må kunna fordras[4].

[1] Denna paragraf följer i manuskriptet omedelbart på den, som handlar om riksrättens organisation.

[2] Orden: »och Commandomal» äro skrifna ofvan raden.

[3] Orden: »och af Utskottet upgifna» äro skrifna ofvan raden.

[4] Ursprungligen synes satsen »af hvilka — — — — — fordras» hafva haft följande lydelse: »hvaraf endast lagligen bestyrkta Utdrag i allmänt kända mal fordras må».

§. Finner Utskottet af dessa Protocoll at nagon StatsMinister StatsRad HofCantzlern StatsSecreterare eller annan Ledamot af Stats Rådet eller den Embetsman, som i Commandomål Konungen råd gifver, uppenbarligen[1] handlat mot denna Regeringsforms[2] tydliga föreskrift, eller

tilstyrkt någon öfverträdelse deraf och af andra Rikets gällande Lagar, eller underlåtit at göra föreställningar emot sadana öfverträdelser, eller dem vållat och befrämjat genom upsåteligt fördöljande af nagon uplysning[2]; då äge ConstitutionsUtskottet at ställa en sådan under tiltal af Justitiæ Ombudsmannen inför RiksRätten, hwaruti, istället för StatsRåd, 4 Justitiæ Råd, 2:ne de äldste af frälse och 2:ne af ofrälse stånd, i detta fall komma at säte taga: och gänge härmed som §§ om tiltal emot Högsta Domstol föreskrifva[4].

Då Stats Radets Ledamöter, eller Konungens Radgifvare i Commando mål[5], finnas hafva på sätt ofvanberördt är[6] gjort sig til answar skyldige, döme dem RiksRätten efter Allmän Lag och efter den särskilda Författning, som til bestämmande af sådant ansvar af Konungen och Riksens Ständer fastställd varder.

[1] Ursprungligen: »HofCantzlern eller StatsSecreterare uppenbarligen». — Ofvan den rad, som innehåller ordet »StatsSecreterare» och med en hänvisning som angifver, att tanken varit, att de skulle komma efter detta, sta de öfverkorsade orden: »eller Föredragande». På dessa följer det likaledes öfverkorsade ordet »JustitiaCantzlern», hvarefter i marginalen stå tillskrifna orden: »eller annan Ledamot af StatsRådet eller den Embetsman, som i Commandomål Konungen råd gifver».

[2] I marginalen stå här följande öfverkorsade ord: »och Rikets öfriga Grundlagar»

[3] Ursprungligen: »Upsåteligen fördolt nagon upplysning», hvarpa följa de öfverkorsade orden: »hwaraf varit vallande».

[4] Härpå följa öfverkorsade ord, bland hvilka följande: »Öfverträdelser af Grundlagarne straffes såsom Riksförräderi (straffes efter Lag)».

[5] Orden: »eller Konungens Rådgifvare i Commandomål» äro tillskrifna i marginalen.

[6] Orden: »på sätt ofvan berördt är» äro tillskrifna ofvan raden.

§. Skulle ConstitutionsUtskottet[1] anmärka at StatsRadets Ledamöter samfällt eller en eller flere af dem uti deras radslag om allmänna mått och steg icke iakttagit Rikets sannskyldiga nytta[2]; eller at nagon StatsSecreterare icke med owäldugt nit skicklighet och drift sit förtroendes Embete utöfvat[3]: äge då Utskottet at sådant tilkännagifva för Riksens Ständer hvilka, om de finna Rikets väl[4] det kräfva[5], kunna hos Konungen skrifteligen anmäla deras önskan at Han ville ur StatsRadet och ifran Embetet[6] skilja den eller dem, mot hvilka anmärkning blifwit gjord.

Frågor i detta ämne kunna uti Riksens Ständers Plena väckas och af andra Riksens Ständers Utskott än ConstitutionsUtskottet hos Ständen andragas, men icke af Riksens Ständer afgöras förr än sistnämnde Utskott deröfver blifvit hördt. Under Riksens Ständers öfverläggningar derom skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller Corporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksens Ständers pröfning underställas[7].

[1] Här stå i marginalen följande öfverkorsade ord: »eller ock StatsUtskottet».

[2] Ändradt från: »en eller flere af dem styrkt sådana allmänna mått och steg, som emot Rikets sannskyldiga väl stridande varit, eller dem icke afstyrkt».

[3] Satsen: »eller at — — — — — utöfvat» är tillskrifven i marginalen. — Efter ordet »StatsSecreterare» hafva der stått orden: »och med Commandomål».

[4] Ursprungligen: »nytta».

[5] Författaren synes först hafva ämnat formulera denna sats sålunda: »om de skjäl dertil finna».

[6] Ursprungligen: »StatsSecreterare Embetet».

[7] Här följer i manuskriptet tomrum till sidans slut.

Til[1] Tryckfrihetens Vård[2] skola Riksens Ständer vid hvarje Riksdag förordna Sex för kunnskaper och lärdom kände Män jämnte Justitiæ Ombudsmannen,[3] som ibland dem före ordet. Desse Committerade af hvilka Twa, utom Justititæ Ombudsmannen skola vara lagfarne äge med vården af tryckfriheten så vida befattning at i händelse någon Författare eller Boktryckare innan tryckningen sjelf öfverlämnar dem en Skrift och begär deras yttrande, huruvida åtal dera efter TryckfrihetsLagen kan äga rum, skola Justitiæ Ombudsmannen och minst 3:ne Committerade et sådant yttrande skrifteligen afgifva. Förklara de deruti at skriften må tryckas,[4] vare både Författare och Boktryckare för allt answar frie.

Desse Committerade skola väljas af Riksens Ständer genom Sex af hvarje Stånd utsedde Electorer, som röste samfällt och icke ståndsvis. Afgår mellan Riksdagarne någon ibland de Committerade, välje de öfrige en behörig man at det lediga rumet intaga[5].

[1] Denna paragraf är skrifven på ett särskildt blad, som ligger vid det, hvarpå den här näst före stående paragrafen slutar. Såsom synes af dess ursprungliga lydelse har det först varit meningen, att den skulle följa näst efter det stycke som börjar: »Tryckfrihet är Svenska Folkets rättighet» (se sid. 20).

[2] Ursprungligen: »Til bevarande af denna Svenska Folkets rättighet».

[3] Ändradt från: »den Riksens Ständers Ombudsman, hvarom här nedanför förordnas».

[4] Ursprungligen: »Gilla de deruti at skriften må tryckas».

[5] Ursprungligen: »Yppa sig ibland de Committerade ledigheter mellan Riksdagarne, välje de öfrige sjelfve til de lediga rummens besättjande».

Ej[1] må Riksdag längre räcka, än 3:ne manader ifrån den dag da Konungen låtit om Statsverkets tilstånd och behof Riksens Ständer eller Deras StatsUtskott underrätta. Skulle likwäl vid nämnde tids förlopp Riksens Ständer ännu icke hafva Riksdagsärenderna afgjort[2], anmäle de det hos Konungen och äske at Riksdagen måtte fortfara[3] til någon viss tid, af högst en månad derefter, hvilket Konungen ej äge makt at vägra eller förhindra. — Der så oförmodat hända skulle, at vid den sålunda förlängda

tidens utgång Riksens Ständer icke hade Staten reglerat eller någon ny Bevillning til bestämdt belopp sig åtagit, då skall Konungen kunna Riksens Ständer atskilja, och fortfare[1] den förra Bevillningen intil nästa Riksdag. Är ater Bevillningens hela belopp bestämdt, men Riksens Ständer icke om fördelningen deraf ense, da skola, efter förhållandet af den fastställda Bevillningssumman til den som[2] vid föregående Riksdag blifvit fördelad, de i den sista BevillningsFörordningen fastställda Artiklar jämnlikt ökas eller mindskas, på hvilken grund Riksens Ständer updrage deras Fullmäktige i Banken och RiksgäldsContoret, at en ny BevillningsStadga upgöra och utfärda. —

[1] Denna paragraf börjar en ny sida i manuskriptet.
[2] Ursprungligen: »ännu icke hafva hunnit at Riksdagsärenderna afgöra».
[3] Ursprungligen: »förlängas», som först ändrats till »fortwara».
[4] Ändradt från: »icke hade Bevillningsbeloppet sig åtagit, fortfare».
[5] Här följa de öfverkorsade orden: »genom den vid föregående Riksdag stadgade».

Ingen Riksdagsman må kunna under tiltal ställas, eller sin frihet beröfvas[1], för dess[2] åtgärder och yttranden uti RiksStånden eller något Riksens Ständers Utskott, utan at det Ständ, hwartil han hörer, sådant tillåtit genom et uttryckligt beslut hvartil fordras medwerkan och bifall utaf fem sjettedelar af Standets vid omröstningen in pleno tilstädes varande Ledamöter[3]. Ej heller skall någon Riksdagsman kunna förwisas från den ort der Riksdag hålles[4].

[1] Här stå följande öfverkorsade ord i marginalen: »eller förvisas ifrån den ort der Riksdag hålles».
[2] Detta ord är skrifvet ofvan raden.
[3] Ursprungligen: »hvartil han hörer genom uttryckligt beslut sådant tillåtit».
[4] Satsen: »Ej heller — — — — hålles» är tillskrifven i marginalen.

§. Blifver någon Riksdagsman under pästaende Riksdagar eller i fram- och återresan med ord och* gerningar antastad oeh illa handterad, då han tilkännagifvit at han i sådant ärende vore, så skall sådant med edsöres plikt afstraffas.

* Ursprungligen synes hafva statt: »eller».

§[1]. Uti Riksdagsmanna Valen må icke någon Embets- eller Tjensteman med sin Embetsmyndighet verka[2]. Gör någon det miste Sysslan[3]. —

[1] Denna paragraf är tillskrifven i marginalen.
[2] Ändradt från: »Embets- eller Tjensteman sig blanda».
[3] Ursprungligen: »Embetet».

§. Taxeringsmän, som Riksens Ständers Bevillningsföreskrifter, a deras vägnar, tillämpa, skola ej för debitering eller taxering kunna til något ansvar ställas*.

* Den följande sidan af det blad, som innehåller de fyra näst före stående paragraferna, är blank.

§. Konungen låte samteliga Riksens Ständer deras Privilegier förmåner rättigheter och friheter åtnjuta; beroende det på samteliga Riks Ståndens öfverenskommelse och Konungens bifall at låta dem undergå de förändringar och jämnkningar, som Rikets behof kunna fordra[1]. — Inga nya[2] privilegier et RiksStånd rörande kunna utan Konungens och[3] alla RiksStåndens vetskap och samtycke, utgifvas och meddelas.

[1] Här stå i marginalen de öfverkorsade orden: »och hvilka til billig fördelning af allmänna börder må lända».

[2] Detta ord är tillskrifvet ofvan raden.

[3] Orden »Konungens och» stå i marginalen.

Den nyare nationalekonomien.

Några anmärkningar

af

Professor **Pontus E. Fahlbeck.**

Charles Gide, *Nationalekonomiens Grunddrag.* Med författarens begifvande öfversatt och delvis bearbetad af *Georg Schauman* och *Axel v. Christierson.* Helsingfors 1897, h. 1—4. G. W. Edlunds Förlag.

Den ekonomiska vetenskapen har till dato en kort men ganska sällsam historia. Efter hvarjehanda ansatser under 1600- och 1700-talen i Italien, Frankrike och England springer den plötsligen fram under den store skottens, Adam Smiths, händer nästan fullfärdig. Några betydande män, främst Ricardo, utarbetade hvad som ännu syntes fattas uti den nya vetenskapens lärobyggnad, så att redan under århundradets tidigare halfdel den stod fullt färdig, ett föremål för samtidens undran och beundran. Och hvarje forskare med blick för skönheten uti fullgångna tankar och logisk klarhet måste instämma uti detta loford. Den klassiska ekonomien är som lärobyggnad ett mönster af stilfull arkitektur, uppåtsträfvande och djärf men likväl med det strängaste samband mellan det hela och delarne, ett verk fullt af harmonisk skönhet, om hvilket också den siste betydande mästaren, J. Stuart Mill, vågade säga: det är färdigt; nationalekonomien är en fullbordad vetenskap. Men knappt var det ordet sagdt, förrän skaror reste sig från östan och västan, hvilka lupo till storms mot den stolta byggnaden; och så började ett nedrifnings- och nybyggnadsarbete, som ännu långt ifrån är slut. Ingen tror nu mer på, att nationalekonomien är en färdig vetenskap. Ja, mången har börjat förtvifla om den och vill knappt skänka densamma den aktning, den såsom vetenskap har rätt att fordra. Ty byggmästarne äro ej längre ense om själfva planen; hvar och en följer sin. Man skulle nästan kunna säga nu för tiden: så många professorer i nationalekonomi, så många ekonomiska system. Hvar och en bygger på sitt.

Förklaringen till denna sällsamma historia ligger utom i annat isynnerhet uti den yttre form, som den nya vetenskapen erhöll redan från begynnelsen, men framför allt under den fortsatta utarbetningen, nämligen det *deduktiva* framställningssättet. Man lånade från filosofi och matematik, de enda vetenskaper som i nyare tid i större utsträckning betjänat sig häraf, den deduktiva metoden. Deduktionens moment ingår uti all forskning, men mestadels blott för att utarbeta och förena det genom induktionen gifna materialet. Endast inom matematiken med dess enkla material, rumsåskådningen och talen, är en fortgående deduktion möjlig. Filosofien gör väl anspråk på att gå tillväga på samma sätt, men ser man närmare efter, så sticker där öfver allt den empiriska analysen och induktionen fram. Snarare kan man då säga, att juridiken uti sin kasuistik i större grad begagnar sig af denna metod. Men alla andra vetenskaper äro kort och godt induktiva. Detta hindrar likväl icke att de — för en tid åtminstone — kunna antaga det deduktiva framställningssättet och därigenom inbilla både sig och andra, att de äro rent deduktiva vetenskaper. Så skedde med den klassiska nationalekonomien.

Utgående från några abstrakta premisser om egennyttan, friheten och äganderätten m. m. förbinder den på sådant sätt det empiriskt föreliggande ekonomiska materialet med dessa premisser och med hvart annat inbördes, att det ser ut, som vore det senare icke hämtadt direkt från den omgifvande världen utan spunnet fram på logikens spinnstol ur tänkandet själft. I detalj har detta den klassiska skolans tillvägagående påvisats från flera håll, men särskildt af W. Hasbach. Det ligger för öfrigt i sakens natur, att ett studium af formerna för människans ekonomiska verksamhet måste vara öfvervägande empiriskt. Ty dessa former äro icke en gång för alla gifna såsom tänkandets utan växla med tiderna och måste dessutom noggrant empiriskt studeras för hvarje tid. Men som sagdt den klassiska nationalekonomiens män tänkte ej på eller märkte ej, att de föreställningar och begrepp de rörde sig med voro hämtade ifrån den omgifvande världen; att deras axiom voro samtidens erfarenheter och deras postulat dennas behof och fordringar på — arbetets frigörelse, maskinarbete, vidgad marknad o. s. v. De handlade därför helt visst i god tro, när de vid framställningen af alla dessa empiriska fakta anlade deduktionens filosofmantel; men detta förklarar mycket, som eljest skulle synas gåtfullt beträffande denna skola.

Den klassiska nationalekonomien företer i icke ringa grad en skolastisk prägel. Den utmärker sig som medeltidens discipliner för massor af

spetsfundiga och abstrakta definitioner samt ett slags kasuistik bestaende uti deduktion från uppställda hypotetiska fall (Robinson Crusoe o. s. v.), det ena som det andra en följd af den deduktiva formen. Med medeltidens lärde delade ock den klassiska skolans män den blinda tron på premissernas orubblighet liksom på de logiska slutsatsernas förutsägelser. Men det var här det först brast. Den väntade intresseharmonien och däraf följande allmänna belåtenhet, som BASTIAT så öfvertygande förutsade, kom aldrig. Profanum vulgus, här närmast i form af arbetarnes skaror, gjorde erfarenheter, som motsade de nationalekonomiska lärorna och bragte dessa i misskredit. A andra sidan måste forskningens män förr eller senare finna, att den deduktiva och dogmatiska formen dock endast var en förklädnad, samt att de antagna premisserna ingalunda voro självklara axiom. Man började rota uti grunden, hvarpa den stolta byggnaden hvilade och det bragte den på fall. Ty det var den som var klen. Relativa psykologiska fakta hade betraktats som absoluta; och historiska rättsnormer och institutioner såsom grundade i människonaturen själf och lika oföränderliga som den.

På detta sätt växa fram århundradets midt nya ekonomiska skolor fram, de socialistiska och den historiska, hvartill sedan kommit den s. k. Österrikiska och ett flertal andra mindre, tills man beträffande alla dessa skolor och system knappt längre är i stånd "att se skogen för bara träd". Det är på detta stadium, vi befinna oss sedan ett par tiotal år tillbaka. När det skall sluta, och de många skolorna gå samman, är ej godt att veta. Bakom de teoretiska lärorna sta skiljaktiga praktiska intressen, som icke lätt kunna försonas. Dock vi skola hoppas, att den ekonomiska vetenskapen ej behöfver vänta därpå utan redan dessförinnan skall samla sig och såsom historisk-analytisk och induktiv vetenskap finna lagarna för det ekonomiska lifvet, som den under sitt dogmatiska skede trodde sig ha funnit, men som kritiken mer eller mindre fördömt den.

Att populära framställningar af nationalekonomien under dessa förhållanden, för så vidt de vilja vara historiska och objektiva, måste bli eklektiska, ligger i sakens natur. De få ej ensidigt hålla sig till den ena eller andra skolan utan måste döma mellan dem och vanligen biträda den ena i ett stycke, den andra i ett annat. Man fordrar af författaren till en dylik framställning icke så mycket att han skall gifva något nytt eller utmärka sig för originalitet som fastmer att han förmår opartiskt framlägga de stridiga meningarne och därvid med förstånd och smak afgöra mellan dem, såsom honom bäst synes. Det är ett sådant arbete, jag med dessa

rader velat rekommendera den svenska läsande allmänheten, då jag hänvisar till professor CHARLES GIDE's i svensk öfversättning utkommande *Principes d'Economie politique*.

Författaren är fullt modern till både insikter och åsikter och tillika fransman. Redan detta är en märkvärdighet, när det gäller nationalekonomien, ty man började ganska allmänt säga beträffande nationalekonomien och detta land: kan något godt komma från Nazareth? Frankrike, som från denna vetenskaps begynnelse har sådana namn att uppvisa som QUESNAY, MIRABEAU, TURGOT m. fl., var icke med, när revolutionen emot den klassiska nationalekonomien tog sin början. Så djärf och experimenterande den galliske anden varit pa den praktiska politikens område under detta århundrade, lika konservativ och orörlig har den visat sig beträffande den med denna närsläktade politiska ekonomien — om vi bortse från de socialistiske författarne, af hvilka Frankrike ägt flere betydande. Men beträffande den erkända nationalekonomien har Frankrike stått kvar på den klassiska skolans standpunkt, medan främst Tyskland, så Amerika och slutligen England själft gingo vidare. Orsakerna härtill äro helt visst många, men en personlig, som man ovillkorligen kommer att tänka på, är, att Frankrikes främsta lärostol i nationalekonomi, den vid Collège de France, på sätt och vis utgjort ett släktarf. Den upprättades 1831 för J. B. SAY, den förste store mannen inom denna skola i Frankrike, innehades sedan af ROSSI och MICHEL CHEVALIER, med hvilken dess nuvarande innehafvare LEROY BEAULIEU lär vara befryndad. Det har varit snart sagdt en familjetradition att upprätthalla; den klassiska ekonomien var här som ett fideikommiss. Det är också icke uti Paris, som de nya lärorna fått hemortsrätt; Prof. GIDE tillhör universitetet i Montpellier. År 1884 utkom där första upplagan af det arbete, som nu i svensk dräkt efter 5:te franska förelägges svenske läsare och år 1887 stiftade GIDE med likasinnade *Revue d'Economie politique*, allt med bestämdt syfte att öppna Frankrike för de nya lärorna. Utan tvifvel skall han lyckas härutinnan, och hvad mera är, om ej alla tecken svika, kraftigt bidraga till, att de nya åsikterna blifva den bildade allmänhetens arf och ägo i hela världen, så som en gång den klassiska ekonomien varit. Det är nämligen något för Frankrike egendomligt, sasom redan GUIZOT anmärkte, att det sedan MONTESQUIEU's dagar intet nämnvärdt nytt uppfunnit på de politiska och sociala vetenskapernas omraden, men att ändock alla nya läror för att blifva rätt antagna och erkända, måst ikläda sig fransk dräkt. Utan BASTIATS glänsande framställning skulle säkerligen ej denna skolas läror vunnit så allmänt insteg.

Få se, om ej det inträffar något liknande nu, sedan de franska ekonomerna en gång fått ögonen upp för den pågående omgestaltningen inom den ekonomiska vetenskapen. Engelsmännens knappa stil men på samma gång breda framställning såväl som tyskarnes allmänna vidlyftighet och abstrakta form tala knappt till andra än män af facket. Det behöfves fransmännens framställningskonst, för att de svårtydda lärorna skola blifva tillgängliga för alla och därigenom ock omfattas af alla. Gide's arbete förefaller mig att rätt mycket äga dessa framställningens förtjänster, så enkelt och klart beskrifvas och utläggas äfven de svåraste ting.

Att här ingå uti en redogörelse för innehållet uti de redan utkomna häftena torde vara öfverflödigt. Det må vara nog att angifva en innehallsförteckning — något som inom parentes sagdt borde finnas i första häftet, men som väl nu kommer i sista. Efter en inledning, hvaruti redogöres för nationalekonomiens föremål och indelning, de ekonomiska lagarna och metoden, samt de olika skolorna, följa uti första boken kapitlen om behofven, värdet, prisbildningen, pris och penningar. Andra boken omfattar kapitlen om produktionsfaktorerna (arbete, natur och kapital), vidare om produktionens former, om associationen, arbetsdelningen, bytet, det metalliska myntet, pappersmyntet, det internationella bytet samt början af kapitlet om krediten — allt med många underafdelningar och utvikningar rörande på dagordningen stående frågor ss. mono- och bimetallism, frihandel och protektionism. — Hvad författarens personliga ståndpunkt beträffar, så angifver han sig som tillhörande den s. k. *kooperativa* skolan, därmed dock blott antydande den praktiska syftningen uti sina åsikter. För öfrigt är han som sagdt eklektiker, hvilket dock ej må räknas honom till last, ty vetenskapen själf ställer sig eklektiskt emot de skilda riktningarne, godkännande en del af deras läror, vrakande andra. Att uti valet mellan skiftande meningar i detta fall den enes och den andres uppfattning kan vara olika, är ej heller något anmärkningsvärdt. Jag har därför intet klander att uttala i de få fall, då jag icke instämmer uti det val, författaren gjort. Blott må en anmärkning af allmän natur rörande den af förf. särskildt behandlade frågan om frihandel och protektionism här ytterligare få plats.

Ämnet är outslitligt såsom föremål för den praktiska politiken samt därpå fotade resonnemanger pro och contra efter allehanda yttre grunder. Ett framsteg är det dock, att man ändtligen synes komma till insikt om, bland allmänheten liksom förut inom fackmannakretsar, att ett absolut svar på detta antingen-eller icke kan gifvas i fråga om dess *praktiska* tillämpning.

utan att både protektionism och frihandel såsom praktiskt politiska system äro historiska kategorier, hvadan det är lika barnsligt att tala om den enda riktiga tullpolitiken som om den bästa författningen. Hvarje tid och hvarje folk kräfva sitt system. Men orätt vore att häraf förledas till en motsatt ytterlighet mot den klassiska ekonomien eller förmena, att icke ett absolut omdöme om hvardera från allmänt *teoretisk* och världshistorisk ståndpunkt är både möjligt och berättigadt. Den skepticism rörande den praktiska tillämpningen i särskilda fall, till hvilken vi kommit i denna fråga, och som är ett framsteg gent emot den klassiska skolans dogmatism, må ej förleda oss att tro, att icke ett teoretiskt allmängiltigt svar gifves på densamma. Man må blott uppställa frågan rätt och återföra den till de stora allmänna synpunkter, hvaraf frihandel och protektionism äro endast speciella yttringar.

Frihandel och protektionism i betydelse af tullskydd äro ingalunda konträra motsatser. De täcka icke hvarandra. I stället för tullar kunna andra åtgärder användas i samma syfte att främja det egna landets ekonomi. Den djupare motsatsen mellan frihandel och protektionism är grundad på en vida allmännare motsats, nämligen mellan *kosmopolitism* och hvad jag skulle vilja kalla *nationalism*. Den förra uppfattningen abstraherar från nationerna såsom självständiga existenser. Den föreställer sig hela världen i ekonomiskt afseende som e n marknad och e t t produktionsområde, öfver hvilket privatekonomierna gruppera sig endast efter arbetsfördelningens lag. Den internationella arbetsfördelningen uteslutande efter naturförhållanden är dess ideal. Hvarje grupp af människor böra syssla blott med det, som under hvarje zon och läge m. m. kan på grund af naturförhållandena där bäst och billigast produceras. Individerna äro enligt denna uppfattning de enda ekonomiska subjekten och deras sammanfattning i mänskligheten ett genom naturlig arbetsfördelning organiseradt helt. Denna åskådning uppbäres visserligen som teori af spekulationer öfver människans naturliga rättigheter; den kan sålunda betraktas som den ekonomiska utlöparen af 1700-talets naturrättsliga teorier om människan. Men därjämte stödes den af starka praktiska intressen inom en viss sida af det ekonomiska lifvet, nämligen utbytets. Kosmopolitismen är handelns "medfödda idé". Handeln och handelsmännen äro frihandelns svurne anhängare och kraftiga förespråkare i närvarande tid likaväl, som då fenicierna plöjde hafven.

Alldeles motsatt är *nationalismens* tendens. Den utgår från uppfattningen af nationerna såsom gifna storheter, hvilka den äfven betraktar som ekonomiska subjekt med till och med högre rätt till existens än indi-

viderna. Den motsätter sig således alldeles särskildt en internationell arbetsfördelning, som skulle döma det egna folket till en ensidig sysselsättning och blott en eller några få utvägar, så framt ej dessa få utvägar uppväga alla andra uti rikedomens alstring. Ty nationalismens tendens är städse att af det egna folket göra det största möjliga i folktal och rikedom med ett ord i kultur, medlen må sedan vara hurudana som helst. Men vanligen gå de som sagdt ut på att i stället för den internationella arbetsfördelningens beroende sätta den nationella autonomiens oberoende. De krafter som uppbära nationalismens tendens äro i främsta rummet folkens självbevarelsedrift samt den därmed nära förbundna förstoringsdriften. Hvarje folk vill icke blott lefva utan lefva med största möjliga kultur, däraf denna nationella egoism, som är nationalismens kärna. För den teoretiska betraktelsen rättfärdigas den genom den organiska uppfattning, som i motsats till den naturrättsliga uti folken ser självständiga organismer inom mänskligheten.

Domen mellan de bada riktningarna, på detta sätt ställda emot hvarandra utan skymmande förklädnad, är ej svår. Kosmopolitismen-frihandeln är fientlig vanligen icke blott mot nationerna som självständiga existenser utan i sista hand äfven mot kulturen. Ty den konsekvent genomförda arbetsfördelningen innebär, att stora trakter af vår jord dömas till att drifva endast jordbruk och råämnesproduktion, andra att idka endast industri o. s. v. Men däraf skulle följa en utomordentligt ojämn fördelning af människorna och rikedomen samt allestädes en dödande ensidighet uti arbetet. Nationalismen-protektionismen åter vill göra hvarje folk till kulturens centrum på vår jord — en chauvinism otvifvelaktigt, men hvars verkningar dock äro gynnsamma icke blott för nationen som den gäller utan äfven för mänskligheten; ty däraf följer, att folktal och kultur utbredas så jämnt som möjligt öfver jordens hela yta, samt att inom hvarje folk det största antal utvägar af alla slag förefinnes, en nödvändig förutsättning för stort folktal och hög kultur. Mäter man vidare mot hvarandra de krafter och åskådningar, som uppbära den ena och den andra riktningen, så kan intet tvifvel råda om, hvilkendera som i längden skall blifva den segrande. Ty nationalismens idé är världshistoriens starkaste kraft. Dock må man visserligen akta sig för att tro, jag upprepar det, att det yttre medlet för att förverkliga den nationella självbevarelse- och förstoringsdriften alltid är tullskydd. Det kan för en tid tvärt om, huru paradoxt det låter, bestå just uti tullfrihet, antingen för att därigenom locka andra länder att öppna sina marknader, eller emedan folket i fråga skördar stora rikedomar genom

handeln. Både det ena och det andra gäller om England i detta århundrade. Vida vanligare och för de ekonomiskt svagare nationerna konstant är det dock, att självbevarelsen eller förstoringsdriften kräfver skydd gent emot starkare nationer — detta skydd må sedan gifvas i form af tullar eller premier eller särskildt inrättade järnvägstaxor eller importens registrering och besiktning eller annat dylikt hinder.

Men kan man fråga är ej detta ett sorgligt framtidsperspektiv med ett evigt ekonomiskt krig mellan nationerna och alldeles i strid med kommunikationsväsendets utveckling, som tvärt om afser att mer och mer närma folken? Svaret härpå är dock lätt. Det ekonomiska kriget är evigt, antingen det finnes tullar eller icke. Det föres, hvarhelst det finnes två konkurrenter, och skall så ständigt föras. Staternas ingripande tjänar snarare att minska än att öka det allmänna krigstillståndet på ekonomiens område. För öfrigt får ej förbises, att nationernas täflan såsom sådana på det ekonomiska området är ej mindre nyttig för den allmänna utvecklingen än individernas.

Hvad åter beträffar den motsägelse, som synes ligga däruti, att vi offra oerhörda summor på ångbåtar och järnvägar m. m. men samtidigt omgärda oss med tullmurar, hvars omräkning till afstånd författare roat sig att utföra (se Gide, s. 306 not.), så är denna motsägelse endast skenbar. De nya samfärdsmedlen skola tjäna ett allt starkare utbyte af idéer och personer, allt mindre af varor utom råvaror, ty utvecklingen tenderar tydligen till att relativt inskränka på det senare, på samma gång den ökar det förra. Detta är en verkan af den nyss tecknade nationalismen. Hvarje folk vill så vidt möjligt är blifva autonomt i ekonomiskt afseende. På naturproduktionens område är detta endast delvis möjligt, — tropikernas fruktbarhet kan ingen konst uppnå uti de kalla zonerna och Gellivaras malmfält ligga där de ligga — men på industriens fält är det relativt lätt utförbart. Hvarje land vill äga all möjlig industri, och när denna process bland kulturfolken är färdig, och varornas fullkomning samt konkurrensens spänning inom hvarje land blifva lika stora, så skall af sig själf utbytet beträffande industriartiklar länderna emellan upphöra. Det skall gå som vid förbindelsen af tvenne kärl med samma gas och lika spänning, ingen öfvergång från det ena till det andra äger rum. Endast så länge tensionen är olika, tränger sig gasen från det ena kärlet till det andra. Så ock med handeln mellan nationerna. Den blir inskränkt till vissa näringsämnen och råprodukter; men upphör i afseende på industriartiklar. Ty det ena landet kommer ej att äga någon teknisk färdighet, som ej det andra genast

tillägnar sig — den inre konkurrensen sörjer härför. Och det går lättare och är billigare att flytta idéer och uppfinningar än varor. Jämfördt med forntiden kommer förhallandet då att bli omvändt. Då utbyttes färdiga varor, men föga råämnen och ännu mindre idéer och människor, utom såsom slafvar; i framtiden blir de färdiga varornas utbyte ringa men idéernas och personernas liksom i mindre grad råämnenas allt större och större. Så fylla de nya samfärdsmedlen sin närmande och civilisatoriska uppgift på ett annat sätt delvis än man tänkt, men långt mera effektivt. Ty det är i folkens barndom allenast som utbytet af varor är en civilisatorisk gärning; ju högre folken stiga i kultur, dess mer sjunker detta utbyte i kulturell betydelse i jämförelse med idéernas utbyte och den personliga beröringen. Och det är i dessas tjänst, de nutida kommunikationerna främst skola arbeta.

De här i största korthet skisserade motsatserna mellan frihandel och protektionism samt domen mellan dem finnas ej alldeles klart uttryckta uti Gide's ifrågavarande arbete. Dock märkes, att förf. icke är langt därifrån (se sid. 304). Och sannolikt skall den riktiga uppfattningen af dessa motsatta riktningar icke blott som stundens praktiska system utan jämväl som världshistoriens stora drifvande krafter snart nog blifva allmän. — Innan jag slutar dessa spridda anmärkningar, hvartill Gide's arbete gifvit anledning, vill jag emellertid ej underlata att tacka de unge män, som införlifvat detsamma med Sveriges och Finlands litteratur. De hafva tydligen med kärlek och omsorg utfört öfverflyttningen och äfven väl lyckats häruti, så vidt jag kan se. En och annan fennicism (t. ex. värdepappret) kan ju för svenska öron låta litet stötande; dock är hvarken deras antal eller art sådan, att de på något vis störa njutningen af det lättlästa arbetets studium.

De anglosachsiska folkens andel i världsproduktionen och samfärdseln.

Af

Aktuarien **G. Sundbärg.**

Tidigare än hos hvarje annat folk skedde inom det Brittiska väldet genombrottet af industrialismen och storproduktionen, hvilket nya ekonomiska system härskade under flere årtionden i full utsträckning i England, medan de andra folken ännu väsentligen kvarstodo å det gamla handtverkets standpunkt. Med stöd af ett alla världsdelar omfattande kolonialvälde höll den brittiska rasen ytterligare sin öfverlägsenhet uppe, samtidigt med att en annan brittisk skapelse, eller Förenta staterna i Amerika — nu visserligen frigjorda från moderlandet — utvecklade en ekonomisk verksamhet, som ställde all dittills vunnen erfarenhet i skuggan.

Tager man den anglosachsiska rasen såsom en helhet, med alla densamma underlydande kolonier och biländer öfver hela jordklotet, framträder en jättebyggnad, hvars like historien aldrig skådat, åtminstone sedan romarväldets dagar.

Det är om denna byggnads proportioner i jämförelse med hvad af öfriga folk astadkommits i våra dagar, som utredningen i det följande skall söka att gifva åtminstone en ungefärlig föreställning.

* * *

Mot en sammanfattning under ett af Englands och Förenta staternas folk skulle visserligen kunna invändas, att det nuvarande förhållandet dem emellan snarare är tvenne kämpande rivalers, än brödrafolks, arbetande för ett gemensamt bästa. Tidsutvecklingens gång hänvisar dock oförtydbart på en sammanslutning af besläktade folk — en ny form alltså af nationalitetsidéen, — och det torde icke vara orimligt att antaga, att inför gemensamma faror denna tanke skall göra sig gällande äfven i England och Nordamerika. Och i alla händelser är det väl redan nu tillåtligt att i

tanken sammanföra de båda folken såsom ett uttryck för *den anglosachsiska rasens* världsställning — det må sedan förhålla sig huru som helst med den inbördes sämjan mellan dess båda jättehalfvor.

* * *

Den af anglosachserna behärskade delen af jordklotet sönderfaller i trenne hufvudafdelningar: Storbrittannien och Irland, eller såsom det här för korthetens skull kommer att kallas: England; vidare de engelska kolonierna och biländerna i alla världsdelar, samt slutligen Förenta staterna. England omfattar den ringa ytvidden af något mer än 300,000 kvkm och eger 40 millioner inb.; dess biländer äro till ytvidden nära nog *ett hundra ganger större* och bebos af 350 millioner människor; Förenta staterna ändtligen äro nära trettio gånger större än England, och deras folkmängd öfverstiger numera 70 millioner.

Af jordklotets något mer än 135 millioner kvkm land behärska alltså anglosachserna 39 mill., och af människosläktets 1,600 millioner individer utgöras 460 mill. af sagda folkstam eller densamma underlydande nationer. I hvardera fallet uppgår andelen till i det närmaste 29 %.

Äfven Förenta staterna oafsedt är det Brittiska riket med dess kolonier det största välde som någonsin existerat på jordklotet och i jämnbredd med Kina det folkrikaste. För endast tre århundraden sedan omfattade hela den brittiska rasen blott den nuvarande brittiska ögruppen och ett inbyggareantal af 4 à 5 millioner människor. Inför den exempellösa expansionskraft, som här framträder, må dock erinras att först i våra dagar *upprätthallandet* af ett dylikt välde blifvit *möjligt:* i äldre tider måste hvarje försök till något dylikt hafva strandat på de ofullkomliga samfärdsmedlen.

De båda anglosachsiska världsrikenas betydelse mätes emellertid alls icke ensamt af deras storlek och folkmängd. I bägge dessa afseenden uppgå deras andelar, såsom nyss nämndes, till ej fullt 30 procent: å de flesta områden af ekonomisk verksamhet stiger anparten högre, delvis långt högre än så. Det är i detta fall tabellen å följande sida är afsedd att gifva en sammanfattande öfversikt, på grund af näringsstatistikens nyaste uppgifter; dock bör härvid genast uppmärksammas, att vi måste inskränka oss till råämnesproduktionen äfvensom till samfärdseln. Hvad angår den egentliga industrien, där anglosachsernas öfverlägsenhet är som allra störst, undandrager sig dess omfattning ännu i de flesta länder all beräkning.

Öfversikt af de anglosachsiska folkens och deras koloniers produktion och samfärdsmedel[1].

Produktionsarter och samfärdsmedel m. m.	Samtliga länder.	Anglosachsiska stater.			Anglosachs. i % af samtl. länder.
		England[2].	Brittiska biländer[3].	Förenta staterna[4].	
Ytvidd o. folkmängd.					
Ytvidd, kvkm.	135,468,087	314,956	29,625,823	9,227,376	28.9
Folkmängd	1,597,400,000	40,390,000	348,925,000	71,365,000	28.8
Årl. produktion[5].					
Hvete, deciton	688,051,000	16,102,000	90,760,000	134,108,000	35.0
Råg, d:o	354,448,000	488,000	530,000	6,940,000	2.2
Korn, d:o	218,666,000	17,489,000	4,735,000	15,737,000	17.4
Hafre, d:o	422,415,000	29,674,000	22,160,000	111,793,000	38.7
Majs, d:o	592,624,000	—	6,830,000	440,067,000	75.4
Kaffe, deciton . . .	6,530,000	—	250,000	—	3.8
Te, d:o . . .	4,704,000	—	642,000	—	13.6
Tobak, d:o . . .	7,434,000	—	1,770,000	2,217,000	53.6
Rörsocker, d:o . . .	46,055,000	—	25,300,000	1,564,000	58.3
Bomull, d:o . . .	23,472,000	—	3,212,000	15,296,000	78.9
Guld, kilogr.	245,271	137	67,087	56,648	50.5
Silfver, d:o	5,099,691	7,301	478,976	1,786,664	44.6
Koppar, ton	316,082	505	20,738	154,869	55.7
Järnmalm, d:o	56,281,288	12,248,651	92,650	14,287,554	47.3
Tackjärn, d:o	26,750,303	7,360,536	38,945	8,263,142	58.6
Stenkol d:o	548,149,000	184,819,000	11,117,000	160,832,000	65.1
Kreatursstock[6].					
Hästar	76,821,000	2,116,000	4,815,000	15,124,000	28.7
Nötkreatur	340,949,000	10,942,000	86,866,000	48,223,000	42.8
Får	537,705,000	30,854,000	151,870,000	38,299,000	41.1
Svin	115,207,000	4,301,000	3,816,000	42,843,000	44.2
Utrikes handel[7].					
Införsel, tusental kr. . .	32,613,000	6,485,700	3,464,800	2,959,000	39.6
Utförsel, d:o d:o . .	29,009,700	4,119,500	3,811,700	3,293,100	38.7
Tillsammans	61,622,700	10,605,200	7,276,500	6,252,100	39.2
Handelsflotta.					
Fartyg	49,258	13,422	5,476	6,756	52.1
Tontal	21,432,400	9,449,200	1,245,400	2,286,700	60.6
Förmedladt tontal[8] . . .	44,584,800	22,720,600	1,951,200	3,964,100	64.2
Samfärdsmedel[9].					
Järnvägar, kilom.	701,941	34,185	85,898	292,605	58.8
Postanstalter	237,451	20,393	17,827	70,435	45.8
Telegraflinjer, kilom. . .	1,460,743	59,607	223,756	340,000	42.7
Telefonapparater	1,139,052	69,645	44,126	675,146	60.3

[1] På grund af uppgifter i ett under tryckning varande häfte af Statistisk tidskrift. — [2] Med biländerna i Europa. — [3] Med lydländer och "intressesfärer", men icke Egypten. — [4] Med Hawai. — [5] I fråga om spannmål och bergverksprodukter medeltal för åren 1891/95, för kolonialvarorna enligt nyaste uppgifter i hvarje fall. — [6] Enligt nyaste uppgifter. — [7] I medeltal för åren 1891/95. — [8] D. ä. segelfartygens tontal + 3 gånger ångfartygens. — [9] År 1895 eller (för telefonen) enligt nyaste uppgifter.

Af de i tabellen redovisade data taga vi först i betraktande *spannmålsproduktionen*. Man lägger genast märke till att de anglosachsiska folken icke spela någon större rol vid frambringandet af rag och korn, men i fråga om hvete och hafre samt majs är förhållandet annorlunda. Af de 688 millioner deciton, som alstras af jordens förnämsta brödsäde, eller hvetet, lämna de anglosachsiska länderna 241 mill., eller 35 %; af 422 mill. dt hafre lämna samma länder 164 mill., eller 39 %, och af 593 mill. dt majs ej mindre än 447 mill., d. v. s. mer än 75 %.

Inom *boskapsskötseln* är dessa folks betydelse ingalunda mindre än inom jordbruket. Af hästetalet äga de visserligen endast 29 % af totalsumman, men af nötkreatur 43, af får 41 och af svin 44 %. Och dock är här icke hänsyn taget till *kvaliteten*, hvilken säkerligen i många fall är i England och Förenta staterna mycket öfverlägsen i jämförelse med hvad fallet är i andra land.

I fråga om produktionen at s. k. *kolonialvaror* äro förhållandena mera varierande. Af kaffe och te vinnes ej synnerligen mycket inom de anglosachsiska länderna, ehuruväl numera det ostindiska teets rol icke är obetydlig. Men i fråga om tobak, rörsocker och bomull äro de anglosachsiska folken dominerande. Af all världens tobak producera de 54 %, af rörsockret 58, af bomullen 79 %. — Däremot frambringa dessa länder, i parentes anmärkt, icke några nämnvärda kvantiteter betsocker, hvilket åtminstone hvad England beträffar torde delvis vara beroende å de stora betsockerproducerande landens exportpremier.

I fråga om de *ädla metallerna* är de anglosachsiska ländernas rikedom utomordentligt stor. Att de transvaalska guldfälten allt framgent ligga utanför brittiskt område hindrar icke, att de engelska kolonierna och Förenta staterna äfven i våra dagar lämna hälften af allt det guld som bringas i marknaden, och af silfret bidraga de med 45 %.

Ännu större är anparten af de viktigaste *andra metaller* och *mineralier*. Af koppar producera de anglosachsiska folken mer än alla andra tillsammantagna, eller nära 56 % af totalproduktionen. Af järnmalm frambringa de visserligen för närvarande endast 47 %, men nedsmältning af importerad malm höjer deras tackjärnstillverkning till 59 % af hela världens produktion. Och af stenkol gifva dessa länder årligen 357 millioner ton, medan alla öfriga länder tillsammans endast frambringa något mer än 190 millioner.

Såsom redan anmärkt är det icke för närvarande möjligt att gifva någon öfversikt af världsproduktionen inom den egentliga *tillverknings-*

industrien. Atminstone på ett område kan man dock skaffa sig en föreställning härom, nämligen i fråga om bomullsindustrien: man känner nämligen mängden af förbrukad bomull inom olika länder. I medeltal för åren 1891—94 använde alla världens bomullsfabriker 21,137,000 deciton råvara af detta slag; häraf förbrukade de engelska fabrikerna 7,091,000 dt och Förenta staternas 5,522,000 — tillsammans alltså 12,613,000 deciton, eller i det närmaste 60 % af totalsumman.

Att engelsmännen äro världens förnämsta *handelsfolk* är allmänneligen erkändt. Samlas alla de anglosachsiska landen, omfattas därmed nära nog 40 % af hela världshandeln. England ensamt bidrager med 17 %, dess kolonier med 12 % och Förenta staterna med 10 %.

Men ännu större är andelen i fråga om *sjöfarten*. Ensamt *Englands* handelsflotta är, efter "förmedladt" tontal räknadt, större än alla andra länders tillsammantagna; tilläggas de brittiska kolonierna och Förenta staterna, förfoga anglosachserna öfver 52 % af världens fartyg, 61 % af tonnaget och ända till 64 % af det förmedlade tontalet, d. v. s. efter tillbörlig förhöjning med hänsyn till ångfartygens öfverlägsenhet öfver segelfartygen. Och dock är här icke inräknad den ståtliga flotta af ångare, som trafikera Amerikas floder och de canadiska sjöarna, hvilkas tontal likaledes kan mätas i millioner.

Nutidens väldiga internationella *samfärdsel* och de storartade anstalterna härför äro från början skapelser mestadels af anglosachsiskt snille. Också är än i dag dessa folks andel i världssamfärdseln häpnadsväckande. Deras betydelse på oceanfartens område är nyss antydd, men till lands är densamma icke mindre. Af jordklotets 702,000 km järnvägar hafva de anglosachsiska folken astadkommit 413,000; det är alltså icke för mycket att påsta, det engelskt tungomål talas vid nära 60 % af världens järnvägsstationer. Af 237,000 postanstalter ligga nära 109,000 på anglosachsiskt område, och af 1,461,000 km telegraflinier 623,000. Hvad angår sistnämnda tal skulle andelen för England och Förenta staterna betydligt ökas om man inräknade jämväl järnvägstelegrafen samt undervattenskablarna.

Af världens 1,140,000 för närvarande i bruk varande telefonapparater disponera anglosachserna 790,000, och däraf Förenta staternas folk ensamt 675,000, eller mer än alla andra folk tillsammans. (Relativt till folkmängden står dock — det må tillåtas att här anmärka — Sverige i detta fall fullt så högt som Förenta staterna).

* * *

Att England med dess världsomfattande kolonier samt Förenta staterna för närvarande spela en utomordentlig rol inom världsekonomien är allmänt erkändt — ehuruväl knappast mången gör sig en full föreställning om huru öfverväldigande den i själfva verket är.

Men för vår tid är den frågan af ännu större intresse: befinner sig dessa folks betydelse i *stigande?* Eller har den månne redan sett sina bästa dagar?

För besvarande häraf behöfde vi egentligen för olika tidpunkter en öfversikt sådan som vår här förevarande tabell gifver af nutida förhållanden. I brist däraf må vi af strödda tillgängliga data söka göra oss åtminstone en ungefärlig föreställning om, hvilken utvecklingens riktning i närvarande stund är.

Hvad först angar *spannmalsproduktionen,* finner man att under 1880-talet de anglosachsiska folken frambragte 37.1 % af världens hveteskörd, men under förra hälften af 1890-talet 35.0 %. I England har under samma tid till och med en absolut minskning försiggått: från nära 22 mill. deciton årligen under den första perioden till 16 mill. deciton under den andra. I Ostindien likaså: här har skörden minskats från 73 till 66 mill. Förenta staternas hveteskörd har visserligen ökats, från 120 till 134 mill., men denna ökning motsvarar icke den samtida folkökningen, och landets exportförmåga har ej obetydligt minskats. I fraga om hafre och majs är utvecklingen gynnsammare, men tillväxten torde dock knappast ens i detta fall svara mot ökningen af behofvet.

Beträffande *kreatursstocken* är att märka, att antalet kreatur i Förenta staterna numera nästan för hvarje år aftager. Och den betydande fårskötseln i Australien gör icke längre några större framsteg.

Af *bergverkens* produkter har från 1880-talet till förra hälften af 1890-talet anglosachsernas andel i produktionen af guld minskats från 54.8 till 50.5 %, men däremot ökats af silfver från 42.7 till 44.6 och af koppar från 42.6 till ej mindre än 53.7 %. I alla dessa fall är det de utomeuropeiska landen som dominera, d. v. s. Förenta staterna och Englands kolonier: Englands egen andel är försvinnande. Annorlunda är förhållandet i fråga om järnhandteringen, där England länge haft försteget. Utvecklingens gång härutinnan kan med lätthet följas af de internationella öfversikter, som numera årligen meddelas i den officiella svenska bergverksstatistiken. Brytningen af *järnmalm* har utgjort, i årliga medeltal, räknadt uti metriska ton:

	1871 75.	1881 85.	1886 90.	1891 95.
England	16,087,000	17,154,000	14,250,000	12,249,000
Tyska riket	5,262,000	8,557,000	10,183,000	11,679,000
Förenta staterna	4,532,000	8,516,000	12,988,000	14,288,000
Frankrike	2,651,000	3,018,000	2,850,000	3,651,000
Spanien	613,000	4,119,000	5,766,000	5,346,000
Öfriga länder	4,181,000	4,578,000	5,467,000	9,068,000
Summa	*33,326,000*	*45,942,000*	*51,504,000*	*56,281,000*

För Englands vidkommande frapperas man af en absolut tillbakagång: från 16 à 17 millioner ton till endast 12 millioner. I början af sjuttiotalet lämnade England ensamt 48 % af all världens järnmalm, men numera endast 22 %.

Den terräng England sålunda förlorat har i stället intagits af Tyskland, Förenta staterna och Spanien samt under de senaste åren Sverige. (Under förra hälften af attiotalet var Englands järnmalmsproduktion nära 20 ganger större än Sveriges, men i våra dagar endast något mer än 6 gånger större.)

Har här det ena anglosachsiska folket förlorat mark, så har i stället det andra vunnit. Dock svarar vinsten icke mot förlusten, och den gemensamma andelen visar ett fallande från 62 % under sjuttiotalets förra hälft till numera endast 47 %.

Icke mycket annorlunda ställer sig saken i fraga om *tackjärnsproduktionen*. I arliga medeltal har denna utgjort, likaledes i ton räknadt:

	1871 75.	1881 85.	1886 90.	1891 95.
England	6,562,000	8,227,000	7,883.000	7,361,000
Tyska riket	1,946,000	3,411,000	4,215,000	5,082,000
Frankrike	1,265,000	1,899,000	1,693,000	2,006,000
Förenta staterna	2,284,000	4,370,000	7,193,000	8,263,000
Öfriga länder	2,114,000	2,780,000	3,208.000	4,038.000
Summa	*14,171,000*	*20,687,000*	*24,282,000*	*26,750,000*

Från den första perioden till den sista har alltså Englands andel sjunkit från 46.3 till 27.5 %, medan Förenta staternas andel vuxit fran 16.1 % till 30.9. Tillsammans alltså en nedgang från 62.4 till 58.4 %.

I hög grad anmärkningsvärd är den *absoluta* nedgången för England under de sista tio åren, samtidigt med att Tyskland och Förenta staterna tagit jättesteg framåt. Under det för världsekonomien exceptionellt fördelaktiga aret 1896 höjde sig Tysklands produktion med ens till ej

mindre än 6,360,000 ton medan Englands då utgjorde 8,800,000 ton, eller endast 38 % mera än Tysklands. För tjugufem år sedan var Englands produktion *mer än tre gånger större* än den tyska rivalens.

Att den engelska *stenkols*brytningen icke kan fortgå i samma skala som nu, utan att förrådet skall inom några århundraden vara uttömdt — med detta hafva engelsmännen själfva längesedan kommit på det klara. Brytningen under senare tider i England och öfriga kolproducerande länder har varit följande (för åren 1871/75 enligt Rothwell). De förebragta siffrorna afse tusental af ton.

	1871/75.	1881/85.	1886/90.	1891/95.
England	126,972	161,470	172,335	184,819
Tyska riket	44,680	68,630	81,228	97,008
Frankrike	15,862	20,250	22,838	26,658
Förenta staterna	45,283	94,130	125,214	160,832
Öfriga länder	33,973	52,175	63,445	78,832
Summa	*266,770*	*396,655*	*465,060*	*548,149*

I början af sjuttiotalet fyllde alltså England 48 % af världens behof af stenkol, men numera endast 34 %. Tysklands produktion utgjorde i förra fallet 17 %, i det senare 18, alltså ingen nämnvärd förhöjning. Men Förenta staternas bidrag har ökats från 17 % till nära 30, och till följd häraf ha de anglosachsiska folken gemensamt förmått att i det närmaste bevara sin gamla ställning.

I fråga om *bomullsförbrukningen*, som här anförts såsom den enda tillgängliga exponenten för tillverkningsindustrien, sätter oss en nyligen utkommen officiell amerikansk berättelse (här återgifven efter Deutsches Handelsarchiv) i stånd att följa utvecklingens gång alltsedan 1830-talet. I årliga medeltal för vissa sedan dess förflutna perioder har förbrukningen utgjort, i deciton:

	1831/40.	1851/60.	1871/80.	1891/94.
England	1,590,000	3,850,000	5,632,000	7,091,000
Europa i öfrigt	795,000	2,446,000	4,271,000	8,524,000
Förenta staterna	376,000	1,452,000	2,746,000	5,522,000
Summa	*2,761,000*	*7,748,000*	*12,649,000*	*21,137,000*

Under denna långa tidrymd har alltså Englands andel sjunkit från 58 till 34 %, medan den europeiska kontinentens vuxit från 29 % till 40 och Förenta staternas från 14 till 26 %. Från 1870-talet till nu har Eng-

lands siffra vuxit med blott en fjärdedel, men såväl det öfriga Europas som Förenta staternas fördubblats.

Tillförlitliga och med hvarandra fullt jämförliga siffror för *världshandelns* omfattning stå icke till buds för synnerligen många år tillbaka. Hvad angår de fyra största handelsnationerna, har deras hela omsättning (d. v. s. in- och utförselsbeloppen summerade) uppgått till följande värden i årliga medeltal för de tre senaste femårsperioderna, i svenskt mynt, eller kronor, räknadt:

	1881/85.	1886/90.	1891/95.
England	10,330 mill.	10,237 mill.	10,605 mill.
Tyska riket	5,519 „	5,866 „	6,350 „
Frankrike	5,737 „	5,508 „	5,343 „
Förenta staterna	5,442 „	5,429 „	6,252 „

Ökningen från den första perioden till den sista är alltså för England endast något mer än 2 1/2 procent. För Tyskland är tillväxten 15 och för Förenta staterna äfvenledes 15 %, medan Frankrikes handelsomsättning visar ett stadigt aftagande.

I det hela öfverraskas man af ringheten uti denna tillväxt, äfven för de nationer som stått sig bäst. Men förhållandet är att, efter *värde* räknadt, världshandeln i dess helhet under de tio sista åren endast obetydligt ökats. Att öfver hufvud någon ökning kunnat ske häntyder på en ansenlig tillväxt af de omsatta *kvantiteterna*, hvarigenom ensamt kunnat neutraliseras det starka prisfallet å flertalet varor, som här spela någon större roll.

Hvad angår Englands relativa andel uti den samfälda världshandeln, gifva flere offentliggjorda utredningar samstämmigt vid handen, att den befinner sig i aftagande; dock är tillbakagången ännu åtminstone ganska långsam. Lika otvifvelaktigt är att Tysklands betydelse är stadd i tillväxt. För Förenta staterna förete de enskilda åren mycket starka växlingar.

Det område, där den engelska supremation synes fastast grundad är *sjöfarten*. Åtminstone beträffande handelsflottans storlek tyckes någon relativ tillbakagång icke kunna konstateras, utan kanske snarare fortsatta framsteg. Ett motsatt förhållande äger rum i Förenta staterna, hvars handelsflotta knappast vunnit någon tillökning under senare år. Anmärkningsvärdt är ock, att den stora oceanångfarten mellan Europa och Amerika i våra dagar nästan uteslutande uppehålles af europeiska fartyg.

* * *

Sammanfattas den föregaende undersökningen angående de anglosachsiska folkens relativa framsteg eller tillbakagång i jämförelse med öfriga nationer, synes resultatet hvad först *England* angår kunna formuleras ungefär på följande sätt:

Endast på sjöfartens område uppehåller England ännu sin gamla rangplats och vinner kanske till och med ytterligare terräng. Dess handel befinner sig visserligen absolute taget i någon tillväxt, men den relativa betydelsen minskas, om ock ännu ganska långsamt. I fråga om industri och råämnesproduktion är den relativa tillbakagången skarpare markerad, och på vissa områden minskas den engelska tillverkningen äfven i och för sig.

Under sådana förhållanden är det säkerligen ingen tillfällighet att *folkökningen* i England för närvarande är svagare än nagonsin förut under detta århundrade, medan däremot Tysklands folkmängd i våra dagar växer såsom aldrig förr.

Inom *Englands kolonier* är den ekonomiska utvecklingen ännu alltid betydande, men atminstone för ögonblicket icke öfverväldigande, och möjligheter till en uppblomstring efter flydda tiders proportioner synas näppeligen längre vara för handen, om ej i Afrika samt vissa delar af Canada.

Och hvad till sist angår *Förenta staterna*, så torde äfven här den stora "rusningens" tid vara, kanske för alltid, förbi, och deras utveckling, så kraftig den än fortfarande är i många stycken, förtjänar knappast längre omdömet "amerikansk" i detta ords gamla bemärkelse: den blir mer och mer helt enkelt endast — europeisk, om ock ännu så länge en höggradig sådan.

Äfven här lämnar folkökningen en betydelsefull vägledning. I proportion till äldre tiders framsteg har man längesedan räknat ut att Förenta staterna vid århundradets slut borde ha hunnit till en folkmängd af 100 millioner människor; men nu är alldeles tydligt, att amerikanarne kunna vara glada om de hinna till 75 millioner.

Björnstjerne Björnsons ord att den tid kommer, då hvarje hotande krigsbuller i Europa skall lägga sig inför ett bjudande: stilla där borta i *barnkammaren!* — från Amerika, — de orden måla en tid som säkerligen är *mycket* aflägsen, om den ens någonsin skall komma. Ännu har Europa, äfven oafsedt sina kolonier, en nära tre gånger så stor folkmängd som Amerika i dess helhet och en mer än fem gånger så stor som Förenta staterna, och att få dessa förhållanden omkastade måste, äfven i för Amerika gynnsammaste fall, kräfva många århundraden.

Det hjälper icke att från Amerika alltid talas om den *degeneration*, som i våra dagar skulle så allmänneligen utmärka Europas befolkningar och i så hög grad hota deras framtid. Atminstone befolkningsstatistiken har mycket svårt att finna några spår af denna degeneration; det skulle vara en mycket lättare uppgift att påvisa densamma — i Amerika.

* * *

Vill man söka bilda sig ett allmänt omdöme om *den anglosachsiska rasens* ställning och framtidsutsikter i dess helhet, öppnas naturligtvis ett vidsträckt fält för subjektiva antaganden och gissningar. Men de fakta, som här anförts, synas oss dock gifva ett visst stöd för den slutsatsen, att denna väldiga folkstams betydelse i våra dagar står på sin höjdpunkt eller atminstone kommit denna ganska nära. Skulle så blifva fallet, hindrar detta icke det erkännandet, att hvad som redan åstadkommits är af den imponerande storhet, att de anglosachsiska folkens ekonomiska utveckling i detta århundrande i alla tider torde komma att räknas som ett af de underbaraste bladen uti människosläktets historia.

Referat.

A. Litteratur.

1. Benoist, Charles. *La crise de l'état moderne: de l'organisation du suffrage universel.* 453 sid.. Paris.

Författaren till detta arbete, professor vid école libre des sciences politiques i Paris och politisk redaktör i "Le Temps", hör till den ganska talrika grupp af moderna franska skriftställare, som visserligen strängt fasthålla vid den allmänna rösträtten såsom princip, men hvilka på samma gång ifrigt påyrka en "organisation" af den samma, ehuru de icke alla äro alldeles på det klara med innebörden af detta yrkande.

Utgående från en kort analys af det nuvarande samhället och dess väsen — staten är teoretiskt "un état de droit", praktiskt "un état, construit par en bas" — ger förf. inledningsvis en i lätt kåserande stil hållen spirituell kritik af "le suffrage universal inorganique" eller den allmänna rösträtt, som hittills och ännu faktiskt är den såsom ideal eftersträfvade. Icke utan skäl karakteriseras denna såsom antingen rent anarkisk eller också såsom icke längre allmän (sid. 27). Vår tids stora fråga blir emellertid den: hvad är att göra för att alla klasser och alla enskilde medborgare skola i fred och med bevarande af sin inbördes jämvikt kunna lefva i det moderna samhället, den nedifrån ordnade rättsstaten? (sid. 98). Detta mål uppnås icke genom några blott *tillfälliga åtgärder*, några palliativ, sådana som bättre folkupplysning, obligatorisk valrätt, listval i stället för uninominala val eller tvärt om, sluten eller öppen omröstning, begränsning af valomkostnaderna eller af valrättsåldern, rösträttens bindande vid längre tids domicil i valorten, vid viss bildningsgrad eller dylikt. Äfven om förf:s bevisning ej alltid är strängt bindande, måste dock medgifvas, att han merendels i resultatet träffar det riktiga.

Botemedlet mot tidens onda får ej heller, enligt förf., sökas i några *kombinationer* af enstaka åtgärder. Förf. räknar hit i främsta rummet alla mer eller mindre mångfaldigt indirekta val — "le suffrage à plusieurs degrés". Hans anmärkningar mot denna rösträttsform äro ofta träffande, ehuru icke alltid. Så t. ex. är det en tämligen ytlig och i många fall oriktig uppfattning, att de „Urwähler" — för att begagna en tysk term — som endast äga att utse elektorer, skulle mer än andra afhålla sig från valen, "dégoûtés ou humiliés de n'être que des vice-citoyens ou des sous-citoyens" (sid. 96). Orsakerna äro för visso andra och framför allt icke desamma öfverallt och alltid. Emellertid är i det hela framställningen såväl af de indirekta valen som af "le vote cumulatif, le vote multiple, le vote limité, le vote de division" och af föreslagna olika sätt för proportionell representation både orienterande och beaktansvärd. Den proportionella representationen betecknas för öfrigt af förf. såsom mera än en kombination, såsom "presque un système" (sid. 117), ehuru den såsom mer matematisk än politisk dock icke får anses som ett verkligt system; att söka reducera hela frågan till ett räkneproblem enligt satsen "la politique est mauvaise aujourd'hui, parce que l'arithmétique du suffrage est mauvaise" (sid. 124), det låter sig icke göra. Öfver hufvud torde man kunna beteckna förf:s kritik af de proportionella valen såsom det bästa i hela arbetet. Framhållas bör ett af förf:s hufvudargument. Han påvisar nämligen, att den för samhället absolut nödvän-

diga grundsatsen: "permettre au gouvernement de gouverner", som är svar nog att realisera under ett parlamentariskt styrelsesätt, skulle blifva det än mer genom införande af proportionella val till representationen. Regeringen vore i så fall "à jamais condamné à ce stérile effort de l'art pour l'art: faire une majorité pour la faire, mais non pour s'en servir; puisque dès qu'il voudrait s'en servir, il la déferait" (sid. 148). Dessutom är, såsom förf. äfven utvecklar, en "représentation proportionelle *des opinions*" i grunden ett oting — huru många hafva väl i själfva verket en genomförd politisk åskådning? Den stora mängden är ett "neutralt element", som genom dylika val alldeles icke kommer till sin rätt; det nationella lifvet i dess totalitet kan icke inordnas och inträngas i några matematiska formler, lika litet som man kan jakande besvara frågan: "l'opinion politique est-ce tout l'homme?" (sid. 151).

Sin egen åsikt om lämpligaste och rättaste sättet för en organisation af rösträtten sammanfattar förf. i orden (sid. 155): "Une chambre des députés élue au suffrage universel direct par tous les citoyens, égaux, mais répartis, suivant leur profession, en un petit nombre de catégories très ouvertes, en trois ou quatre groupes très larges, embrassant tout le monde, ne laissant personne dehors, ne souffrant ni d'exclusion ni de privilège, chacun de ces groupes devant tirer de lui-meme son représentant; avec une double circonscription: la circonscription territoriale, déterminée par le département, et la circonscription sociale, déterminée par la profession; — un sénat, dont les membres seraient nommés, dans chaque département: pour un tiers, par et parmi les conseils municipaux; pour un deuxième tiers, par et parmi les conseils généraux; pour le dernier tiers, par et parmi ce qu'il est de droit ou de coutume d'appeler les corps constitués; — *l'individu* représenté à la chambre, mais dans le *groupe professionel*, et, au sénat, les *unions* représentées, unions locales, administratives et civiles que la loi énumérerait: — ainsi, nous semble-t-il, pourrait-on (sous préjudice d'autres réformes qui, toutes, resteraient réalisables, dont plusieurs en seraient rendues plus faciles, et quelques-unes même deviendraient nécessaires) organiser la suffrage universel, et avec lui, sur lui, construire enfin ou, en un certain sens, achever l'état moderne."

I korthet uttryckt, torde förfs tanke vara den, att hvarje politisk representation i vår tid bör framgå ur allmänna val, förrättade af och inom större och mindre kommuner och folkklasser eller, med andra ord, grupper inom folket af individer, hvilkas allmänna lifsverksamhet är betingad af likartade förutsättningar och villkor. Dessa grupper kunna ju fixeras på flerfaldiga sätt, men förf. anser det mest praktiska, om än icke nödvändigtvis teoretiskt enda riktiga, vara att härför lägga till grund den af statistiken i hvarje tid begagnade klassindelning (sid. 253 ff.). Fördelningen åter af antalet representantplatser i ena kammaren bestämmes mellan de territoriella valkretsarna "au prorata des électeurs inscrits", och mellan valkretsens sociala klasser "au prorata des électeurs appartenant aux divers groupes professionels" (sid. 256). Att här ingå på någon närmare granskning vare sig af de teoretiska och historiska grunder, som förf. anför, eller af hans framställning beträffande främmande lagstiftning i riktning mot en "représentation réelle du pays" medger ej utrymmet. Ej heller torde det vara af större intresse att redogöra för hans afslutande skiss rörande de eventuella verkningarna af hans principers tillämpning i det nutida Frankrike. Jag hänvisar här blott till den lilla grafiska tabell, som såsom bilaga åtföljer boken och som för detta fall är särdeles upplysande. Hans arbete lär för öfrigt enligt uppgift inom kort blifva föremål för en kritisk studie i hans eget hemlands tidskrift "Revue du droit public et de la science politique".

Förf. har i motsats mot hvad förhållandet brukar vara med andra franska skriftställare, synbarligen bemödat sig om att vinna en noggrann kännedom såväl om utlandets vallagsstiftning som om dess statsrättsliga och rättsfilosofiska litteratur rörande denna fråga. I många fall har han visserligen nöjt sig med underrättelser ur andra och tredje hand och med öfversättningar, men redan detta är mer, än man alltid kan vänta, och dessutom saknar förf. ingalunda direkt bekantskap med källorna och originallitteraturen. Särskildt har förf. fäst sig vid den belgiska reformen af 1893, förarbetena därtill och förhandlingarna därom. Hvad angår förfs egen positiva åsikt, så är denna visserligen icke i och för sig absolut ny, men den är väl framställd och i detaljerna självständigt utförd. Mot den samma kan dock åtskilligt anmärkas. Framför allt bör betonas, att denna "reella representation" hvarken är så

lätt att åstadkomma, som förf. synes mena, ehuru han visst icke förnekar svårigheterna, ej heller någon absolut riktig representationsform eller ens den öfver hufvud taget bästa möjliga organisationsformen. För att kunna "organisera" fordras först och främst ett material, och *detta* torde ännu icke, atminstone icke öfverallt, vara för handen; det moderna samhället befinner sig ännu under bildning. Tanken är emellertid i och för sig fullt riktig och väl värd att beaktas. — Arbetet åtföljes af flere tablåer ur valstatistiken samt utdrag ur nyare tiders vallagar m. m. Det är i korthet en särdeles läsvärd bok, skrifven — och väl skrifven — af en man med blick både för det praktiskt och teoretiskt riktiga.

C. A. Reuterskiöld.

---

2. Hildebrand, Emil. *Svenska Statsförfattningens historiska utveckling från äldsta tid till våra dagar*, XXX + 684 sid., Stockholm 1896.

En framstående tysk vetenskapsman, känd ej minst genom sina skarpsinniga undersökningar på det författningshistoriska området, fällde en gång under ett samtal med undertecknad det yttrandet: "enligt min mening finns det egentligen icke någon författningshistoria". Så öfverdrifvet nihilistiskt än detta yttrande förefaller, så innebär det dock, rätt förstådt, ganska väsentliga sanningar. Först och främst åsyftar det att inlägga en bestämd och väl befogad protest mot den slentrianmässiga behandling af författningshistorien, som ofta låtit denna framträda såsom ett från den öfriga statshistorien mer eller mindre skildt område, under det att i verkligheten statsinstitutionernas utveckling blott då kan förstås, när man strängt håller de allmänna politiska skiftena i sikte. Vidare vill det påpeka ett missförstånd, som det gängse framställningssättet i särskildt äldre sammanfattande dylika historiska arbeten lätt framkallar, nämligen att en stats författning under skilda perioder kan skådas såsom ett i det väsentliga afslutadt helt, möjligt att rekonstruera ur lagar och statsrättsliga urkunder. Det är en lätt sak att med ledning af gällande grundlagar och konstitutionella stadgar uppdraga en teckning af Sveriges konstitution sådan den framstår på papperet, men huru vår författning i verkligheten ter sig, huru statsorganismen fungerar, det kan endast den låta oss veta, som äger en noga bekantskap med det offentliga lifvets sig städse rikare utbildande praxis. Så måste också författningshistorien, om den skall vara träffande, betona denna vid sidan af lagar och urkunder fortgående utveckling, genom hvilken kontinuiteten i det hela bibehålles, och därvid gäller det att betrakta denna utvecklings olika faser icke genom moderna doktriners glasögon utan så vidt möjligt med deras egen samtids blickar.

Det är säkert en af de viktigaste förtjänster, som lektor Emil Hildebrands arbete *Svenska Statsförfattningens historiska utveckling* äger framför den skrift af framl. justitierådet Chr. Naumann, hvilken det vill ersätta, att det frigjort sig från denna senares abstrakta åskådningssätt och söker bevara känningen af den allmänna historiens händelser. Härigenom kan den karakter af ständig utveckling, som med nödvändighet tillkommer en statsförfattning, åtminstone i någon mån framhäfvas; de under hvarje skede inträffande förändringarna kunna till sitt värde bättre skattas, och sammanhanget mellan de stora perioderna kan skarpare framträda. I motsats härtill står den bild, som Naumanns på sin tid värdefulla arbete gaf: en författningshistoria, uppdelad i en rad skarpt från hvarandra skilda perioder, i hvilken utvecklingen inom och mellan dessa perioder alltför knapphändigt antyddes. Vidare, då Naumann under de särskilda perioderna skematiskt sönderdelade ämnet, hufvudsakligen i enlighet med nutida statsrättsliga doktriner — t. ex. under de fasta rubrikerna "beskattning, lagstiftning, representation" — har lektor H. bemödat sig att vid hvarje skede låta dess egna synpunkter, ej vår tids, göra sig gällande.

Att följa utvecklingens gång har varit väsentligen lättare för lektor Hildebrand än hvad det varit för hans föregångare, alldenstund vi genom den senare tidens rika speciallitteratur besitta ett visserligen långt ifrån fullständigt men dock ganska betydande material till orskarens tjänst. Lektor H. har också ej allenast nyttjat denna speciallitteratur, utan han

har med stor möda och samvetsgrannhet före hvarje särskild paragraf i sitt arbete sammanfört all viktigare litteratur, som för denna kan komma i fråga. Hans arbete gifver sålunda en totalbild af den svenska författningshistoriska forskningens resultat vid år 1896, dess utgifningsår — däri ligger en annan af dess stora förtjänster. Det sagda är ej så att förstå, som skulle förf. nöjt sig att sammanställa andras utsagor. Vidsträckta partier af hans framställning grunda sig hufvudsakligen på hans egna forskningar — hvilket man ju kunde vänta af *Svenska Riksdagsakters* utgifvare — liksom man äfven utom dessa särskilda områden ofta finner honom uttala sina bestämda meningar öfver omstridda frågor. Härvid kan emellertid undertecknad ej tillbakahålla det spörsmålet, om icke förf. emellanåt låtit sin samvetsgranna försiktighet gå väl långt, såsom när han vid den Rydberg-Erslev'ska striden om unionsmötet i Kalmar 1397, yttrar (s. 92 noten): "under stridens gång synas de båda antagonisterna något närmat sig hvarandra", därmed liksom antydande, att sanningen skulle ligga midt emellan. I den saken får väl forskningen i de viktigaste punkterna gifva professor Erslev rätt, något hvartill lektor H. själf — så vidt af hans egen framställning i öfrigt kan ses — bestämdt lutar. Likaså synes förf:s yttrande öfver art. IV af Kielerfreden 1814 (s. 662 f.) vara öfverdrifvet försiktigt, för att icke säga dunkelt. Den verkliga innebörden af nämnda artikel kan väl näppeligen undfalla någon, som utan förutfattade meningar studerar den i samband med dels fredstraktatens öfriga artiklar i deras slutliga lydelse, dels de tidigare föreslagen till traktatens affattning. Den vidlyftiga bevisning, genom hvilken presidenten Forssell sökt ådagalägga, att Norge i freden afträddes ej till Svenska kronan utan till svenska konungahuset (i *Nytt jurid. arkiv* afd. II, 1895), haller svårligen stånd inför en allvarsam granskning.

Som en förtjänst vill undertecknad till sist framhålla den olika behandling, som i lektor Hildebrands arbete kommit vår författningshistorias första och senaste skeden till del mot hvad fallet var hos Naumann, samt — och detta icke minst viktigt — den utförligare redogörelse för de författningshistoriska källorna, hvilken nu icke saknas såsom inledning till någon större periods historia.

Det ligger i ett sådant arbetes natur, att det i flere eller färre punkter maste uppkalla andra forskares opposition, liksom det också genom det fortgående vetenskapliga arbetet snart nog måste i detaljer blifva beriktigadt. Att här påpeka sådana enskildheter är hvarken nödigt eller lämpligt — lika litet som att skildra skriftens talrika förtjänster — men desto mera att i någon mån gifva uttryck åt den tacksamhet, hvari det historiska studiets vänner stå till lektor Hildebrand för hans grundliga och betydelsefulla arbete.

Carl Hallendorff.

---

3. Fisk, Otis Harrison, *Stimmrecht und Einzelstaat in den Vereinigten Staaten von Nordamerika*. VIII + 223 sid., Leipzig 1896.

Föreliggande arbete ingår såsom fjärde häftet af första bandet i den af de kända Heidelberger-professorerna G. Jellinek och G. Meyer sedan 1895 utgifna samlingen *"Staats- und völkerrechtliche Abhandlungen"*, hvari flere ganska förtjänstfulla uppsatser meddelats. Arbetet sönderfaller i en "Hauptschrift" på tre afdelningar samt ett flertal bilagor under den gemensamma titeln "Ein Jahrhundert des Stimmrechts in den Vereinigten Staaten von Nordamerika, in statistischer Darstellung." Dessa bilagor erbjuda utan allt tvifvel det största intresset, ehuru de mera måste betraktas såsom ett ordnadt material, än såsom vetenskapliga bearbetningar. Likaså utgöra de båda första afdelningarna egentligen en blott refererande och sammanfattande framställning dels af unionsförfattningens bestämmelser rörande rösträtten äfvensom i korta skizzerande drag af unionens politiska historia före och efter inbördeskriget, dels af stats- och suveränitetsbegreppen äfvensom, med tillämpning af teorien härom, af särstaternas rättsliga ställning före och efter sammanslutningen på 1700-talet. I tredje afdelningen redogör förf., under anförande af exempel på olika faktiska försök att ordna

den aktiva valrätten i olika stater, för de praktiska grunder, som förbjuda all *unionel* lagstiftning härom och i stället med nödvändighet fordra en särstatlig sådan såsom förutsättning för bevarandet af särstaternas makt- och rättsställning.

"Das ganze Princip der Stimmberechtigung," säger förf. (sid. 83), är för öfrigt "überhaupt immer noch *in statu experimenti;* bei den wechselnden socialen Verhältnissen bleibt es immer schwankend." Öfver hufvud taget har aldrig, såsom förf. ock (sid. 16) påpekar, trots de många och långa striderna om "State Rights" något parti ens gjort ett försök att genom en unionel, positiv rösträttslagstiftning med rättsbindande verkan för särstaterna förskaffa sig ett eljes i och för sig ganska godt medel att beherska kongressen såsom det helas representant. Och ehuru detta förhållande efter inbördes kriget delvis förändrats, så har dock alltjämt unionens rösträttslagstiftning bibehållit sin ursprungliga, negativa karakter.

I fråga om begreppen stat och suveränitet ansluter sig förf. till dem, som medgifva tillvaron af icke-suveräna stater och förneka suveränitetens delbarhet. Förf:s juridiska analys i anslutning härtill af de historiska fakta rörande Förenta Staternas uppkomst och sammanslutning är klar och redig, om än — helt naturligt för öfrigt — föga självständigt utförd. Fullkomligt konsekvent och riktigt erkänner förf., att en amerikansk medborgare har två "Staatsangehörigkeiten", ehuru han icke är uteslutande underkastad vare sig centralregeringen eller statsregeringarna, hvilka tvärtom komplettera hvarandra och tillsammans bilda statsorganet "die Regierung der 'Vereinigten Staaten'" (sid. 57 ff.). Däremot kan jag icke dela förf:s åsikt om de Förenta Staternas folk såsom den amerikanska statsbildningens "enhetliga, suveräna faktor" eller suveränitetens innehafvare; detta folk är visserligen ur en synpunkt enhetligt, men ur en annan samtidigt fördeladt i flere folk: staten är för öfrigt själf bärare af sin suveränitet, icke dess s. k. substrat eller folket. Allt detta blir dock till sist en strid om ord, då det ju måste erkännas, att i intet fall suveränitetsrättigheterna kunna utöfvas annat än genom organ, dessa organ må sedan kallas hvad som helst — i Amerika fungera såsom sådana i vissa fall just särstaternas folk in corpore. Att närmare utreda denna fråga är emellertid här ej tillfälle, utan hänvisar jag till min framställning i afhandlingen "Om stater och internationella rättssubjekt", där samma ämne behandlats.

Ur bilagorna må påpekas dels en förteckning på särstaternas författningar t. o. m. 1890, äfvensom en schematisk öfversikt af sättet för deras resp. representationers bildande och sammansättning, dels en detaljerad intressant redogörelse för rösträttsbestämmelserna i hvarje särskild stat under olika tider, ordnad efter perioder och rösträttsvilkorens beskaffenhet, en redogörelse som utan tvifvel är bokens både längsta (omkr. 100 sidor) och bästa parti och som afslutas med en kort framställning af principen om kvinnans rösträtt: år 1890 ägde kvinnor valrätt i 8 à 9 stater, oinskränkt dock allenast i 1.

Af någon större betydelse är, såsom af det sagda torde framgå, detta arbete icke, men såsom handbok af sent datum äger det dock till följd af sin rikedom på detaljuppgifter ett visst värde och kan särskildt vara till gagn för dem, som söka rent faktiska upplysningar rörande de amerikanska staternas rösträttsförhållanden i äldre tider och i våra dagar.

C. A. Reuterskiöld.

B. Administrativ Praxis.

1. *Om införande i aktiebolagsregistret af uppgift om val af styrelsesuppleant.*

Sedan styrelsen för G. Konstindustriaktiebolag anhållit, att i aktiebolagsregistret måtte intagas uppgift därom, att J. H. blifvit utsedd till suppleant i styrelsen för nämnda bolag, fann Patent- och Registreringsverket, då af 2 och 4 §§ i k. kung. den 18 maj 1896 om hvad iakttagas bör i afseende på införande i aktiebolagsregistret af aktiebolag, hvars ord-

ning blifvit af konungen stadfäst, jämförda med 19 och 69 §§ i lagen om aktiebolag den 28 juni 1895, syntes framgå, att uppgift om styrelsesuppleant skulle i aktiebolagsregistret införas endast i det fall att denne, vid förfall för viss ordinarie ledamot, inträdt i styrelsen, men, så vidt af handlingarna i ärendet kunde inhämtas, sådant fall icke förelåge, samt med hänsyn jämväl till hvad 75 § i ofvannämnda lag om aktiebolag stadgade om registrerings betydelse för tredje man, den gjorda ansökningen ej kunna till någon åtgärd föranleda. Häröfver besvärade sig styrelsen; och, då hvad i öfverklagade beslutet åberopats icke utgjorde hinder för ifrågavarande uppgifts införande i aktiebolagsregistret, fann Kongl. Maj:t skäligt att, med undanrödjande af öfverklagade beslutet, visa målet åter till Patent- och Registreringsverket.

K. Res. den 12 mars 1897.

H.

2. *Får aktiebolag registreras, i hvilket rätten att teckna firma är efter handlingarnas olika beskaffenhet fördelad mellan flere olika styrelseledamöter?*

Styrelsen för Brand- och Lifförsäkringsaktiebolaget S. anhöll om registrering af nämnda bolag och uppgaf därvid, bland annat, att rätt att teckna bolagets firma tillkomme enhvar bland styrelsens ledamöter samt, vid förfall för styrelseledamot, suppleant för denne, dock med iakttagande att firman tecknades: å afhandlingar om köp eller försäljning af fast egendom, skuldsedlar samt växlar och anvisningar, som af bolaget utställdes, fullmakter för tjänstemän och agenter, rättegångsfullmakter, lifförsäkringspoliser samt poliser å brandförsäkring för all framtid af minst två styrelseledamöter, däraf en verkställande direktör: å lifförsäkringskvittenser öfver betalda premier af en ledamot i styrelsen; samt å andra handlingar af en verkställande direktör. Patent- och Registreringsverket vägrade registrera bolaget under anförande, att hvad af styrelsen meddelats därom, att vissa bland styrelsens ledamöter endast i särskildt angifna fall ägde rätt att teckna bolagets firma, icke kunde, med hänsyn till hvad 75 § i lagen om aktiebolag den 28 juni 1895 innehölle rörande registrerings betydelse för tredje man, godkännas såsom föreskrifven uppgift å den eller dem, som voro berättigade att teckna firman. Sedan styrelsen häröfver anfört besvär, fann Kongl. Maj:t, då hinder icke lagligen mötte för godkännande såsom föreskrifven uppgift å den eller dem, som voro berättigade teckna bolagets firma, af ofvan omförmälda meddelande, hvilket stode i öfverensstämmelse med hvad de för bolaget gällande stadgar uti ifrågavarande hänseende innehölle, skäligt att, med undanrödjande af öfverklagade beslutet, visa målet åter till Patent- och Registreringsverket.

K. Res. den 9 april 1897.

H.

3. *Registrering af aktiebolag vägrad, när uppgift om rätt att teckna firma ej öfverensstämmer med bolagsordningen.*

Enär en i ansökning om registrering af H. arbetareföreningsaktiebolag lämnad uppgift, att bolagets firma tecknades endast af snickaren O. E., ej vore i öfverensstämmelse med hvad i den af Kongl. Maj:t fastställda ordningen för nämnda bolag stadgats angående det sätt, hvarpå bolagsts firma skulle teckna, samt följaktligen gällande föreskrifter icke kunde anses iakttagna, afslog Patent- och Registreringsverket ansökningen. I detta beslut, öfver hvilket bolaget anförde besvär, fann Kongl. Maj:t icke skäl att göra ändring.

K. Res. den 6 augusti 1897.

H.

4. *Registrering af aktiebolag vägrad, när stiftare icke öfvertagit någon aktie.*

Styrelsen för S. M. aktiebolaget anförde besvär däröfver, att Patent- och Registreringsverket vägrat registrera bolaget på den grund, att, enligt den utfärdade inbjudningen till aktieteckning, två af stiftarne icke öfvertagit någon aktie. Kongl. Maj:t fann icke skäl att göra ändring i öfverklagade beslutet.

K. Res. den 8 oktober 1897.

H.

5. *Ang. ersättning till bergmästare för tjänsteresa.*

I anledning af begärd utsyning för Dannemora grufvors behof af virke från de samma grufvor anslagna grufskogar företog bergmästaren i östra bergmästaredistriktet E. A. Dufva en resa från Stockholm till Dannemora.

Under åberopande af 13 punkten i kongl. förordningen den 30 maj 1873 ang. förvaltningen af statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar, anhöll Dufva hos K. B:de i Upsala län om ersättning enligt vid ansökningen fogad räkning för resan från Stockholm till Dannemora och åter.

Genom resolution den 2 september 1896 fann K. B:de, enär kostnaden för förvaltning och vård af statens till bergshandteringens understöd anslagna skogar, jämlikt 10 p. i omförmälta kongl. förordning, borde gäldas af nyttjanderättsinnehafvaren, den gjorda ansökningen om ersättning af statsmedel icke till någon K. B:des åtgärd föranleda.

Häröfver anförde Dufva underdåniga besvär och yttrade däri, bland annat, att åberopade kongl. förordning väl innehölle att nyttjanderättsinnehafvare skulle ansvara för gäldande af alla för skogens vård och förvaltning belöpande kostnader, men enligt ingressen till förordningen vore bergsstaten numera skild från all befattning med själfva skogsvården; att enligt 13 punkten i samma förordning bergmästarens åliggande i fråga om dylika skogar endast vore att, efter pröfning af uppgifvet behof, meddela beslut om hvad som utaf den, enligt för skogen fastställd hushållningsplan, bestämda årliga afverkningen finge för nyttjanderättsinnehafvarens behof användas; att det vid sådant förhållande icke kunde åligga nyttjanderättshafvaren att betala bergmästaren dennes kostnad för en resa, hvilkens ändamål uppenbarligen icke hade något att skaffa med skogens vård; att det vore tydligt att den pröfning, som uti förevarande afseende ålage bergmästaren, icke i allmänhet kunde af honom verkställas med nödig sakkännedom och noggrannhet med mindre han infunne sig å det ställe, där virket skulle användas; samt att han, på grund häraf och då bergmästare, jämlikt kongl. brefvet till Bergskollegium den 14 oktober 1853 ang. förändrad organisation af bergsstaterna m. m., ägde åtnjuta ersättning af statsmedel för tjänsteresor inom sitt distrikt, ansåge sig berättigad till sådan ersättning.

Öfver besvären hördes, förutom K. B:de, dels Statskontoret och dels Kommerskollegium. *Statskontorets* pluralitet anförde att kongl. brefvet till Bergskollegium den 14 oktober 1853 berättigade bergmästare att för sådana resor inom distriktet, som han efter kollegiets föreskrift eller på grund af instruktion verkställde, njuta skjuts- och traktamentsgodtgörelse från sjette hufvudtitelns anslag till rese- och traktamentspenningar, samt att ifrågavarande resa, som Dufva måst företaga för att kunna fullgöra ett enligt allmän författning honom tillkommande tjänsteåliggande, torde vara hänförlig till sådana resor, som i samma kongl. bref afsåges. *Kommerskollegium* yttrade, att, på de af Statskontoret anförda skäl och då bergmästarens befattning med skogarna i fråga icke afsåge deras förvaltning och vård utan måste anses härröra däraf att staten såsom ägare till skogarna ville hafva säkerhet för att denna dess egendom, som upplåtits tills vidare till nyttjande af andra, men som kunde återfalla till staten, användes i öfverensstämmelse med ändamålet för upplåtelsen, kollegium ansåge kostnaden för resor af ifrågavarande beskaffenhet böra betalas af staten.

Genom nåd. beslut den 30 juli 1897 fann Kongl. Maj:t, med afseende å hvad i målet förekommit, godt att, med upphäfvande af K. B:des resolution, visa ärendet åter till K. B:de med förständigande att till Dufva utbetala det ersättningsbelopp, som, med tillämpning af resereglementets bestämmelser, för ifrågavarande resa borde utgå.

D. E.

6. Bör fastställelse äga rum å en jordafsöndring, upplåten från en afsöndring, hvilken icke blifvit i behörig ordning fastställd?

Sedan Bothilda och Kjersti Andersson i Kvärlöf, hvilka enligt köpeafhandling d. 4 febr. 1897 af ägaren till en från skätteh. N:o 13 Kvärlöf afsöndrad lägenhet tillhandlat sig ett område om 630 kv. m., hos K. B:de i Malmöhus län anhållit om fastställelse å denna afsöndring, utlät sig K. B:de genom res. d. 4 mars s. å. att, enär afsöndringen icke ägt rum från stamhemmanet N:o 13 Kvärlöf utan från en lägenhet, som enligt köpeafhandling d. 7 okt. 1896 blifvit i sin ordning afsöndrad från stamhemmanet, samt sistberörda lägenhet, hvaraf afsöndringen i fråga utgjorde en del, icke, så vidt de hos K. B:de tillgängliga handlingar utvisade, vunnit behörig fastställelse, funne K. B:de sig förhindrad att för det dåvarande bifalla ansökningen.

Häröfver klagade Bothilda och Kjersti Andersson hos Kammarkollegium under yrkande att, då deras fångesman redan erhållit lagfart å den ursprungliga jordafsöndringen, fastän årliga afgälden för densamma icke blifvit i vederbörlig ordning fastställd, men klagandena, i händelse af uteblifven fastställelse å den nu förevarande afsöndringen, icke skulle kunna vinna lagfart å sitt fång, Kollegium måtte med undanrödjande af öfverklagade resolutionen visa ärendet åter till K. B:de, uti hvilket yrkande såväl stamhemmanets som den ursprungliga jordafsöndringens ägare instämt, men har Kollegium genom utslag d. 3 juni detta år, hvilket vunnit laga kraft, då hinder icke, så vidt visadt blifvit, mött för fastställelse i vederbörlig ordning af den afsöndring, däraf den nu ifrågavarande utgjorde en del, funnit besvären icke kunna föranleda till ändring i öfverklagade resolutionen.

G. T.

Anmärkning. Till följd af oförutsedda omständigheter har stilen i Referatafdelningen blifvit mindre än afsedt var, men kommer att i det följande utbytas mot en större.

Red.

Innehall:

Anmälan.

Uppsatser: **Alin, Oscar,** Hans Järtas koncept till regeringsformen.
Fahlbeck, Pontus E., Den nyare nationalekonomien.
Sundbärg, G., De anglosachsiska folkens andel i verldsproduktionen och samfärdseln.

Referat: Litteraturreferat n:ris 1—3.
Administrativ praxis n:ris 1—6.

För närmaste tiden bestämda uppsatser:

Törnebladh, R., Om praxis beträffande gemensam votering enligt 65 § R. O.
Reuterskiöld, C. A., Om åtal i tryckfrihetsmål.

Till red. insända böcker:

Kjellén, R., Om den svenska grundlagens anda. Göteb. 1897.
Förhandl. vid nordiska statistiska mötet 1897. (Aftryck ur Stat. Tidskr. 1897).

I Vår Tids Lifsfrågor

SKRIFTER

utgifna af

Sydney Alrutz,

under medverkan af ett flertal in- och utländska vetenskapsmän,

med uppgift att söka belysa religiösa och etiska spörsmål så allsidigt och fritt från partisynpunkter som möjligt.

Under 1897 hafva utkommit: **Om konfirmationens berättigande** af *Utgifvaren* (pris 50 öre): **Bönen i olika religioner** af Prof. *Max Müller* (pris 75 öre); **Swedenborgs syner** af Pastor *Alb. Björck* (pris 25 öre); **Kyrkans bekännelseskrifter enligt svensk rätt** af Doc. *C. A. Reuterskiöld* (pris 50 öre).

Subskription i hvarje bokhandel.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget

i Stockholm

Hufvudkontor: Vasagatan 10.

ALFA blott hos detta bolag.

BARN-försäkringar,

fullständiga endast hos detta bolag, som i Sverige infört detta försäkringssätt.

Andra LIF-försäkringar

af alla slag med särdeles goda vinstvilkor för de försäkrade.

Närmare meddela bolagets ombud.

(G. 54656).

Uppsala 1897. Almqvist & Wiksells Boktr.-Aktieb.